SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
20/2012
26. máj 2012

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ Cena 0,50 €

Sfalšované maďarské dejiny **Strana 4.**

Mýtický slovenský Olymp na Piliši **Strana 5.**

Už liečia aj krvný tlak **Strana 6.**

Umelecký maratónec Arpád Račko **Strana 10.**

Zo života Matice slovenskej **Strana 11. - 12.**

SLOVO O SLOVENSKU

Ak by boli majstrovstvá sveta v hokeji každý deň a slovenskí hokejisti dosahovali také úspechy ako na tých posledných, nebola by potrebná Matica slovenská – vyjadril sa s úsmevom na perách predseda Matice Marián Tkáč po famóznom predstavení slovenských „mladých pušiek" s hokejkami na majstrovstvách sveta v Helsinkách. Slovenský národ opäť povstal zo športovej nostalgie a pocit vlastenectva a patriotizmu napĺňal srdce snáď každého Slováka. Slovenské vlajky viseli z balkónov domov a panelákov, viali na autách s poznávacími značkami od Bratislavy až po Košice, slovenské znaky boli roztrúsené v rôznych podobách po celej krajine, komentátori televíznych prenosov prízvukovali, že sme Slováci a sme na to i patrične hrdí. Slovenský národ sa zjednotil. Spojili nás hokejisti. Do Helsínk prišli s jedinou úlohou postupu do štvrťfinále – teda získaním priamej vstupenky na olympiádu v roku 2014. Hrali nenápadne, ale nápadito, nepotrebovali reflektory pre hviezdy, no v hrudi im hrdo tĺklo slovenské srdce. Po vyhratých zápasoch mnohí z nich opäť na ľade spievali slovenskú hymnu, čo sa v posledných rokoch vytratilo. Svojím výkonom dokázali, že Svätoplukove tri prúty sú ťažko prelomiteľné, ak držia spolu. Neskutočným odhodlaním, spolupatričnosťou, jednotou, tímovým duchom, disciplinovanosťou a konečne i premyslenou hernou taktikou – vďaka českému rozvážnemu trénerovi Vladimírovi Vůjtkovi – získali strieborné medaily. Porazili také tímy ako USA, Kanadu či odvekých rivalov spoza rieky Moravy. Mnohí fanúšikovia práve po víťazstve nad Čechmi oslavovali na maximum. A prehra vo finálne s ruským tímom snov – už nikoho výrazne netrápila.

Vďaka našim hokejistom každý fanúšik pod Tatrami prežíval to príjemné vnútorné opojenie hrdosti na svoj slovenský pôvod. Áno, ak by takéto stavy mysle a duše každého Slováka boli neoddeliteľnou súčasťou jeho osobnosti – skutočne by Matica slovenská nebola potrebná. Žiaľ, slovenské vlajky a znaky sa opäť po pár dňoch vytratia a vlastenectvo prekryje každodenný život, ktorý na Slovensku nesie až príliš esenciu európskej či svetovej globalizácie. Príjemné pocity hrdosti a vlastenectva zapadnú prachom. A preto je Matica slovenská dôležitá, aby ich v nás prebúdzala. Majstrovstvá sveta v hokeji sa konajú totiž len raz za rok...

Maroš SMOLEC, šéfredaktor

Slovenskí hokejisti si na majstrovstvách sveta v Helsinkách napravili svoju povesť

Slovensko má striebro s cenou zlata

HELSINKI/BRATISLAVA (Igor MRÁZ) – Šport je už taký. Vie dostať svojich priaznivcov do eufórie, vyvolať nesmierne šťastie a spokojnosť. Inokedy zase dovedie k smútku, doslova k plaču až k znechuteniu života. Sú to extrémy, ale sem-tam ožívajú, prejavia sa, najmä tie veľké, v našej oblasti futbalu a hokeja.

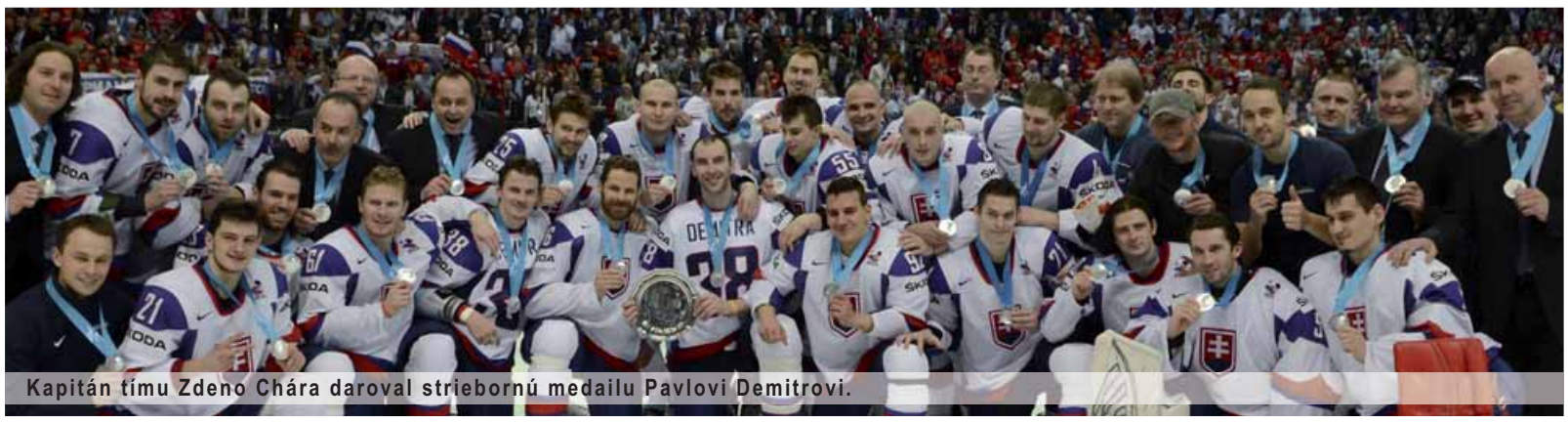
Kapitán tímu Zdeno Chára daroval striebornú medailu Pavlovi Demitrovi.

Z minulosti si spomeňme na ŠK Slovan, ako vyhral v roku 1969 Pohár víťazov pohárov vo finále nad slávnou Barcelonou 3:2. Podobne to bolo v roku 1976, keď československé mužstvo v Belehrade získalo titul majstra Európy a s drvivou prevahou Slovákov prekonalo Holandsko aj NSR. Malé a už slobodné Slovensko, ktoré dodávalo do čs. hokejovej reprezentácie dvoch-troch hráčov, hrá teraz na veľkých podujatiach samostatne a má už bilanciu jednej zlatej, dvoch strieborných a jednej bronzovej medaily! Najvýraznejší výsledok bol zisk zlata na majstrovstvách sveta (MS) v hokeji 2002 v Göteborgu. K druhému, hokejovému striebru sa dopracovali naši chlapci uplynulý týždeň v Helsinkách. Zohrali desať zápasov. Prvé dva s Kanadou (2:3) a s Fínskom (0:1) prehrali, a potom nasledovala šnúra siedmich víťazstiev za sebou. USA 4:2, Kazachstan 4:2, Bielorusko 5:1, Švajčiarsko 1:0, Francúzsko 5:4, Kanada 4:3, Česko 3:1 a nakoniec finále o zlato s Ruskom 2:6. Presne po desiatich rokoch od zisku zlata v Göteborgu priviezli domov striebro, ktoré má pre nás a pre slovenský hokej cenu zlata. Veď iba vlani, keď sa konali MS u nás v Bratislave a Košiciach, skončil slovenský tím neslávne a nepostúpil ani zo skupiny, hoci hral v neobyčajne silnej zostave. **(Viac na 2. strane)**

Matičné vydavateľstvo bodovalo v prestížnej súťaži dvakrát

Cena Najkrajšia kniha Slovenska pre Maticu slovenskú

BRATISLAVA (Maroš M. BANČEJ, foto: autor) – Súťaž o Najkrajšie knihy Slovenska organizuje Medzinárodný dom umenia Bibiana v spolupráci s ministerstvami kultúry, školstva, so Slovenskou národnou knižnicou a s ďalšími partnermi. V súťaži sa udeľuje 8 hlavných cien a 20 kníh získa titul Najkrajšia kniha Slovenska. Na tohoročnom jubilejnom 20. ročníku zabodovalo Vydavateľstvo Matice slovenskej, ktoré dostalo hneď dve ocenenia – cenu Ministerstva školstva SR za učebnicu Dejepis pre 8. ročník základnej školy a 3. ročník gymnázia s osemročným štúdiom a titul Najkrajšia kniha Slovenska pre publikáciu Príbehy zo starej Bratislavy.

Matičiar M. Bielik (vľavo) a riaditeľ VMS, s. r. o., S. Muntág.

„Samozrejme, takýto výsledok je veľmi príjemný. V dvadsiatke Najkrajších kníh Slovenska sme za uplynulé roky mali viacero titulov, ale iba jednu hlavnú cenu, pred poldruha desaťročím za detskú knihu Lov slov. Cena Ministerstva školstva za učebnicu nás osobitne teší, lebo do vydávania učebníc sme vstúpili iba v minulom roku dvoma titulmi vydanými takpovediac ‚na kolene' a z toho hneď jeden získal cenu," povedal nám riaditeľ Vydavateľstva Matice slovenskej Stanislav Muntág. Cena za Dejepis pre 8. ročník základnej školy a 3. ročník gymnázia s osemročným štúdiom poteší o to viac, že Matica slovenská tak dokázala, že aj v konkurencii vydavateľstiev, ktoré sa venujú vydávaniu učebníc desaťročia, má dostatočné odborné, ale aj umelecké kapacity, aby v tejto oblasti zabodovala.

Vydavateľstvo Matice slovenskej má ocenení za svoju produkciu viac. Okrem najkrajších kníh Slovenska takmer každoročne získajú niektoré vydania VMS ceny Bibiany za najkrajšie a najlepšie detské knihy, mnohí autori dostali za vydané diela ceny Literárneho fondu, ceny E. E. Kischa a podobne. Štefan Moravčík sa umiestnil vo finále ceny Anasoft Litera a vydavateľstvo získalo dokonca ocenenie Gourmand World Cookbooks Award 2004 za knihu P. Ševčoviča Z kuchyne starého Prešporka.

(Viac na 2 .strane)

3 OTÁZKY PRE: Jána JANKOVIČA, vedca slavistu a úspešného editora

● Od mája tohto roku máte na hrudi tak srbské, ako aj chorvátske vyznamenanie – je to dôvod na hrdosť?

Pri preberaní Zlatého odznaku za prínos k rozvíjaniu srbsko-slovenských vzťahov, ako aj srbského ocenenia z chýrneho gymnázia zo Sriemskych Karloviec, ktorého prvými štyrmi riaditeľmi boli Slováci, som zdôraznil, že ako osoba som skromný. Ako odznelo na slávnosti na srbskom veľvyslanectve, mám rad slovenských a medzinárodných ocenení, pridáva sa k nim teraz aj srbské. Ale ako vydavateľ a autor nie som skromný – tieto ocenenia mi totiž pomáhajú získavať podporu, prepotrebné granty, bez ktorých by som nemohol tak a toľko pracovať.

● V Záhrebe ste práve predstavili najnovšiu vedeckú prácu, dvojdielny zborník Legenda o grófovi Zrínskom.

Nuž a kde inde som mal dva diely o Zrínskom predstaviť – veď o ňom písal Štefan Moyses a jeho text vznikal práve v Chorvátsku! Moyses, kanonik záhrebskej kapituly, prvý predseda Matice slovenskej, na jeho návrh schválil Vatikán svätenie sviatku Cyrila a Metoda 5. júla, v uhorskom sneme na zasadaní v Bratislave zastupoval chorvátsku národnú stranu.

● Ste výnimočnou postavou nielen v dejinách prekladov diel z jazykov južnoslovanských národov, ale aj ako vydavateľ.

Národy a jazyky národov bývalej Juhoslávie sa mi stali blízkymi už dávno predtým, než západný Balkán začal byť prioritou druhej Slovenskej republiky. Moje vydavateľstvo vydalo 133 kníh, medzi nimi unikáty prekladov divadelných hier, ktoré hrajú v Európe a USA, ale u nás nenašli cestu na scénu. Mimoriadne som však spokojný, že tento rok vyšlo nové vydanie Ovídia Umenie milovať s ilustráciami mojej manželky Nadi Rapensbergerovej – úspech tohto mimoriadneho prebásnenia z latinčiny vedno so stále živými ilustráciami manželky je pre mňa mimoriadnym zadosťučinením.

Zhováral sa Dušan D. KERNÝ

R - 2012026

NEOGRAFIA MARTIN
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
20
9 770862 882007

Slovenskí hokejisti si na majstrovstvách sveta v Helsinkách napravili svoju povesť

Slovensko má striebro s cenou zlata

(Dokončenie z 1. strany) – Slovenskí hráči splnili a prekročili všetky ciele. Okrem striebornej medaily a obdivuhodne dobrej turnajovej hry si polepšili umiestenie v poradí hokejových štátov sveta, keď poskočili z desiateho miesta na šieste, jasne medzi prvých osem najlepších mužstiev. Teraz bolo Slovensko za jednoznačne prvým Ruskom druhé a až za ním sa poskladala plejáda mužstiev, z ktorých nám viaceré už roky ukazovali chrbát.

■ NAŠI HRDINOVIA

Poradie za naším mužstvom bolo: Česko, Fínsko, Kanada, Švédsko, USA, Nórsko, Francúzsko, Lotyšsko, Švajčiarsko, Nemecko, Dánsko, Bielorusko, Taliansko, Kazachstan. S mnohými z nich naši hokejisti poprehrávali v minulosti, i nie tak dávno, viacero zápasov. Teraz môžeme s hrdosťou vypínať prsia, Slovensko je druhé na svete a prekonalo viaceré svetové veľmoci na čele s USA, Kanadou i Českom. Ďalším úspechom je, že naši hrdinovia si vybojovali účasť na Olympijských hrách (OH) v Soči 2014 a pritom odchádzali z domu so želaním napraviť si čo len trochu rokmi pokazenú hokejovú tvár a prebojovať sa aspoň do štvrťfinále. Dosiahli oveľa viac, urobili Slovensku a jeho športu neobyčajnú reklamu. Dostali sa vlastne až na vrchol a zahrali si vo finále s gigantom z Ruska, ktorý bol tento rok o triedu lepší než ktorýkoľvek účastník MS, plný svetových hviezd súčasného hokeja.

■ OBDIVUHODNÝ CHÁRA

Ako zrazu vznikne, či narodí sa také silné mužstvo? Veď pred odchodom na šampionát im takmer nikto neveril a nedal by za nich ani deravý groš. Do premýšľania o tomto probléme nám môže vniesť aspoň trochu objasnenia kapitán nášho mužstva Zdeno Chára. On patrí do najvyššej hokejovej triedy, uznáva ho celý svet. A práve on spomedzi všetkých našich dobrých hráčov ukázal najviac hrdosti na reprezentáciu, je rodený vodca – na takého veľkého i vysokého športovca neobvykle skromný, hĺbavý, ochotný poradiť, byť príkladom v hre i mimo nej. Taký bol a je náš kapitán. Aj vo Fínsku vedel, aké ciele prišlo mužstvo plniť, a on chcel k tomu prispieť. Najmä jeho zásluhou sa reprezentanti naplno venovali iba hokeju a dobrovoľnej tvrdej disciplíne. Všetko ostatné šlo bokom. Jeho pohľad na reprezentáciu si osvojili všetci hráči.

„Chcem byť vzorom pre tých, ktorým sa páči, čo robím a ako to robím," povedal. „Nereprezentujem tu iba seba, ale aj moju rodinu, klub a v neposlednom rade celú vlasť, v ktorej som sa narodil," vyznával sa. Podľa už potvrdených faktov urobil z mužstva skupinu seberovných s dohodnutými povinnosťami. Všetci vedeli, o čo i prečo hrajú a – zvládli to. Ďalšou veľkou osobnosťou bol v kolektíve tréner V. Vůjtek. Získal si prívlastok: tréner, ktorý nekričí. Tým sa líši od viacerých iných, má osobitný prístup k hráčom, ale uznávaný. Bol hráčom, hral aj v Trenčíne, trénoval doma v Česku aj v Rusku, pozná svetový hokej, je dobrým pedagógom, hráči si ho obľúbili. Preto mohli utvoriť kompaktný kolektív a ísť zo všetkých síl za spoločným cieľom. Kto by bol povedal, že po úplne nevydarenej príprave zrazu začne mužstvo hrať i víťaziť, dokonca si získa pozornosť odborníkov i fanúšikov? Chlapci dali zabudnúť na oveľa väčšie hviezdy, z ktorých sa mnohé vyhovárali na všeličo, len aby nemuseli po minuloročnom debakli v Bratislave hrať s dvojkrížom na prsiach. Vybabrali však so sebou.

■ NA MEDAILU NEMYSLELI

Oslavy boli zaslúžené. Naši hokejisti po rokoch zburcovali národ a priaznivcov vyhnali k obrazovkám i do ulíc. Hokej získal na popularite. Ľudia hráčom uverili. Mládež má svojich hrdinov, ktorých zastavili až vo finále 25-násobní majstri sveta z Ruska, keď už bol náš kolektív na konci so silami (2:6). Aj tak sme milo prekvapili. Samotný tréner V. Vůjtek povedal: „Keby mi bol niekto po siedmich prehrách v príprave povedal, že dovezieme z Helsínk medailu, vyhlásil by som ho za blázna." Nebolo treba, šport vie byť aj takýto. Hodnotenie jednotlivých hráčov bude aj zbytočné. Celá dvadsaťpäťka je hrdinská. Brankár J. Laco, obrancovia Z. Chára, A. Sekera, útočníci M. Šatan, T. Kopecký, M. Handzuš, ale aj I. Baranka, D. Graňák, B. Radivojevič, T. Tatár, L, Hudáček, J. Mikúš, M. Bartovič ukázali hokej na svetovej úrovni a ďalší nezaostali veľmi za nimi: brankár P. Hamerlík, obrancovia T. Starosta, M. Sersen, R. Vydarený a útočníci T. Surový, M. Bližňák, M. Hovorka, M. Haščák, M. Hossa, M. Miklík. Do partie patrili aj brankár J. Hudáček, ktorý si nezachytal, a K. Kudroč, ktorý odohral symbolicky iba jednu tretinu. Neslobodno zabudnúť ani na celý realizačný tím a najmä na trénerov. V. Vůjtek so svojimi pomocníkmi už od začiatku (P. Oremus a O. Sýkora) utvárali netradičným spôsobom nový tím a osobnosť Vůjteka s predvídajúcimi schopnosťami a znalca všetkých herných štýlov bude treba za prínos do svetového hokeja podrobiť osobitnému rozboru. Je to tréner, ktorý nerobí z hokeja vedu, a vie, čo je to kolektív. Tu nešlo iba o nejaké šťastie, ale o skutočné umenie vniknúť až do srdca hokeja a jednotlivých hráčov, z ktorých mnohých svetová verejnosť ani nepoznala. Bola to partia, ktorú treba zapísať čo najkrajšími písmenami do histórie slovenského hokeja ako vzor hokejového umenia, športovej nezlomnosti a vôle i vlastenectva s dvojkrížom na prsiach...

Foto: TASR

Matičné vydavateľstvo bodovalo v prestížnej súťaži dvakrát

Cena Najkrajšia kniha Slovenska pre Maticu slovenskú

(Dokončenie z 1. strany) – Slávnostné odovzdávanie ocenení sa uskutočnilo vo štvrtok 3. mája v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave. Samozrejme že nemohli chýbať ani zástupcovia Vydavateľstva MS a jedno z víťazstiev práve za učebnicu bolo pre mnohých prítomných prekvapením. Riaditeľ VMS Stanislav Muntág to pre SNN komentoval stručne: „Berieme vážne úlohu, ktorú má Matica slovenská zakotvenú aj v zákone, a tou je spolupracovať pri tvorbe učebníc a učebných textov. Z vydavateľského hľadiska máme ambíciu pôsobiť na tomto poli kvalitne, zodpovedne a úspešne."

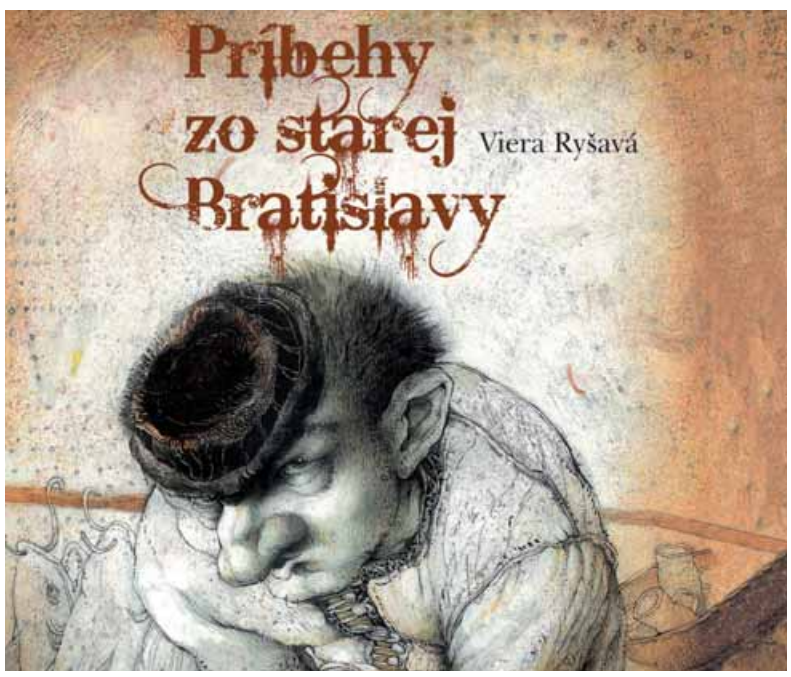

■ RECEPT NA KNIHU

Zaujímalo nás, či existuje recept pre vydavateľa ako zabodovať v súťaži o Najkrajšiu knihu. „V Najkrajších knihách Slovenska sa nehodnotí obsah, ale kvalita výtvarného a technického spracovania, dizajn, ilustrácie a podobne. Myslím si, že vieme urobiť peknú knihu, ale na to, aby zabodovala v tejto súťaži, musí zaujať aj niečím osobitým, a to už je najmä otázka financií. Dopriať knihe kvalitný papier, väzbu, vyšperkovať ju rôznymi knihárskymi špecialitkami, ako sú razba, parciálny lak, špeciálne materiály, kombinovaná väzba, lacetka a podobne, to všetko stojí peniaze, ktoré do predajnej ceny premietnuť nemôžete, lebo čitatelia by si knihu nekúpili," priblížil nám situáciu Stanislav Muntág. Jedno je však isté. Každé ocenenie a každá mediálna informácia je kamienkom do marketingovej mozaiky a ak tých kamienkov je veľa a sú dostatočne pestré, dokážu pritiahnuť ku knihe záujemcov.

■ MLADÁ GENERÁCIA AUTOROV

Keďže ocenenia získali knihy určené najmä mládeži, je zrejmé, že tento segment knižnej tvorby patrí medzi silné stránky VMS.

„Detskú literatúru pokladám za jeden z dôležitých pilierov vydavateľského diela Matice slovenskej od jej vzniku. Zdá sa mi významné, že desaťtisíce žiakov na Slovensku berú do rúk učebnice s menom Matice slovenskej na obálke a pokladám za naše poslanie získavať mladú generáciu pre čítanie, viesť ju cez literatúru k vlastenectvu, ku kultúrnemu rozhľadu, k umeleckému vkusu, rozširovať jej poznatkový obzor najmä vo vlastivednej tematike. Nazdávam sa, že tomu výborne slúži napríklad naša edícia Povesťová mapa Slovenska, ktorá má dobrý ohlas u čitateľov i u odbornej verejnosti," konštatoval na túto tému riaditeľ VMS. A vydavateľstvo má v rukáve ďalšie projekty. Rozširuje sa už spomínaná Povesťová mapa Slovenska a k Zobraným spisom Hronského chcú pridať ďalší dodatkový diel s dlho očakávaným výberom z publicistiky. Pre skutočných fajnšmekrov VMS pripravuje monografiu o Jurajovi Turzovi a novú edíciu s pracovným názvom Slovenské príbehy, v ktorej chce prezentovať beletrizované biografie osobností našich dejín.

VŠIMLI SME SI

Prišli strieborní chlapci

Keby prišiel v pondelok 21. mája popoludní cudzinec z nehokejovej krajiny, napríklad z Portugalska, na bratislavské námestie SNP, asi by bol v šoku.

Toľko najmä mladých ľudí so slovenskými zástavami, toľko švárnych dievčat so slovenským znakom na tvárach, toľko rodín s malými deťmi, ktoré pomaľované trikolórou a v dresoch o pár čísiel väčších trúbili na trúbky, zrejme by ho to vyviedlo z rovnováhy. Jednoducho niečo výnimočné! Píšem to preto, že som hneď na začiatku námestia stretol skupinku žien z portugalského mesta Faro, ktoré sa lámanou angličtnou vypytovali, ako sa dostanú na Bratislavský hrad. Keď som ich ako-tak nasmeroval, jedna z nich sa opýtala: Máte dnes štátny sviatok? Moja odpoveď znela: Majstrovstvá sveta v hokeji. Striebro. To je ten sviatok...

Nadšení fanúšikovia sa začali na hlavné bratislavské „akčné" námestie sústreďovať krátko popoludní. Od pol štvrtej už bol priestor pod súsoším partizánov plný vďačných Slovákov – vyše dvadsať tisíc. Na expresne postavenom pódiu ich v nálade udržiaval agilný moderátor, no nemusel sa ani namáhať. Všetci trpezlivo čakali na našich strieborných chlapcov, ktorí sú v týchto dňoch na Slovensku hrdinami. Tí sa trochu zdržali po dvojhodinovej ceste autobusom z letiska na námestie SNP. Po celej Bratislave ich lemovali zástupy fanúšikov. Ich účasť spolu mohla dosiahnuť v uliciach hlavného mesta aj 35 tisíc ľudí.

Hokejistom patrí nekonečná vďaka nás Slovákov za to, že tak statočne bojovali za našu malú krásnu krajinu s takými štátmi ako Kanada či USA. Azda na námestí nebolo človeka, ktorý by pri pohľade na hokejistov vystupujúcich z autobusu na pódium necítil silné búšenie srdca. Vzrušenie, radosť, vďačnosť. Emócie, ktoré sa vznášali vo vzduchu. Interakcia medzi hokejistami na pódiu a fanúšikmi mala náboj slnečných lúčov, aj keď pršalo. Sme hrdí na to, že sme Slováci!

(mab) - Foto: Marek BANČEJ

Bratislavský župan Pavol Frešo – novým predsedom SDKÚ-DS

Chce vraj vytvoriť ľudový typ strany

BRATISLAVA (mrs) – Minulotýždňový víkend žilo Slovensko hokejom. V čase slovenského hokejového ošiaľu sa konal aj snem pravicovej strany SDKÚ-DS. Po volebnom fiasku v predčasných voľbách si doterajší líder Mikuláš Dzurinda vstúpil do svedomia – nebýva to častý jav u slovenských politikov – a ponúkol predsednícku funkciu svojim kolegom.

Napriek ohláseniu kandidatúry zo strany Lucie Žitňanskej, ešte pred voľbami z pozície ministerky spravodlivosti, napriek jej vysokej podpore najmä v hlavnom meste a napriek tomu, že je ženou v politike – novým predsedom SDKÚ-DS sa stal bratislavský župan a poslanec Národnej rady (NR) SR Pavol Frešo. V straníckych voľbách porazil protikandidátku výrazným rozdielom – získal 242 zo 400 kandidátov. Po I. Radičovej je to ďalšia prehra ženy v rámci tejto strany.

Novými podpredsedami sa stali: Jozef Mikuš, Ivan Štefanec, Viliam Novotný (tretí kandidát na predsedu) a Martin Fedor. Sekretárom je Štefan Kužma.

■ NÁRODNÝ POLITIK?

Napriek skutočnosti, že P. Frešo nebol nikdy považovaný za podporovateľa M. Dzurindu, podpredsedovia získali po zvolení prezývku „Dzurindovi muži" – čím sa potvrdilo, že expredseda istý vplyv

AKTUÁLNE

na smerovanie strany nestratí. Protikandidátka L. Žitňanská ponuku na funkciu 1. podpredsedníčky odmietla. Podľa nového predsedu je to škoda. P. Frešo presvedčil delegátov novou víziou vytvoriť z SDKÚ-DS stranu ľudového typu a odkloniť sa od cesty typickej mestskej strany. Mestské smerovanie ju skoro vo voľbách pochovalo. Župan P. Frešo sa okrem toho v posledných mesiacoch prezentoval aj ako národne orientovaný politik bratislavského regiónu. Finančne podporil Národnú púť na Devín, ktorú organizovala Matica slovenská, a dokonca sa vyjadril o výstavbe baziliky kráľa Rastica na jej pôvodnom mieste pod devínskym bralom. Verme, že to nebola len jeho „predvolebná" kortešačka, a spolupráca Matice a Bratislavského samosprávneho kraja bude naďalej pokračovať najmä v organizovaní národného života v hlavnom meste.

■ ODCHÁDZAJÚCI DZURINDA

Bývalý predseda M. Dzurinda, ktorý stranu založil a viedol dvanásť rokov, na sneme emócie neprejavoval. Pre denník SME sa vyjadril, že čas ukáže, či bude P. Frešo lepším predsedom ako on. Jemne poukázal na fakt, že predseda vykonáva ďalšie dve volené funkcie – poslanca a župana. Z jeho reakcií sa dalo vycítiť, že Frešovo víťazstvo Dzurindu netešilo. V strane ostáva ako radový člen. SDKÚ-DS v posledných prieskumoch verejnej mienky nedosiahla ani potrebných 5 percent preferencií na vstup do parlamentu.

To nemôže byť iba nevedomosť

Ivan BROŽÍK

Obyčajní matovičovci najnovšie zaujali v našom parlamente naozaj neobyčajným návrhom. Nechajme bokom stredovekú plamennú kázeň ich poslanca Kuffu na tému sexualita – taká či onaká, všimnime si skôr pokus o spojenie nespojiteľného – vládnych inštitúcií a tretieho sektora. Navrhli dosadiť na čelo Úradu pre verejné obstarávanie „niekoho z tretieho sektora“, čo je naozaj bizarný nápad. Prečo, to vyplýva zo samotnej definície tretieho sektora. Páni Laster Salamon a Helmut Anheier vo svojej publikácii o neziskových organizáciách napísali, že tretí sektor združuje v prvom rade nepolitické organizácie, má neštátny charakter a je nezávislý, čo na Slovensku akosi neplatí... Napríklad pán Martin Bútora v čítanke pre neziskové organizácie z roku 1998 tvrdí nepriamo presný opak. A to, že tretí sektor tu máme na to, aby vytváral tlak na vládu zo strany občanov, ergo – politizoval. To je však jeden z našich „slovenských“ fenoménov, ktoré sa kde-tu vzali a držia sa nás ako pijavica nohy v lesnom jazierku. Nuž a fakt, ako sa najspolitizovanejšia časť tretieho sektora snaží zo štátnych peňazí u nás urvať, čo sa dá vo forme najrôznejších grantov, je zas výsmechom jeho pôvodne „neštátneho charakteru“.

Matovičovci navrhujú, aby jednu z organizácií, ktorá je súčasťou schémy inštitúcií vládnej výkonnej či kontrolnej moci, riadil ktosi „od štátu nezávislý, nespolitizovaný“. Myšlienka je to pekná. Akurát ten ktosi na to nemá mandát od občanov. Iba ak od nejakých zahraničných inštitúcií, pretože tie predovšetkým riadia a úkolujú (samozrejme aj štedro dotujú) našich najspravodlivejších a najmúdrejších aktivistov z tretieho sektora. Predstava, že by takúto inštitúciu riadil niekto napríklad z Aliancie Fair-play či Health Policy Institute alebo absolútne samozvanej Slovak Press Watch, môže občana v riadnej demokracii takmer pobúriť. Myslím si, že nehovorím len za seba, ak tvrdím, že časť našej spoločnosti má výrazne po krk všetkých samozvaných „expertov“, najspravodlivejších a najmúdrejších politizujúcich postadolescentov večne sa „fundovane“ vyjadrujúcich k tomu, tamtomu či onomu. A spoločnosť to dala jasne najavo aj vo voľbách. Občania povedali NIE vláde, ktorá skákala systémom kam (americký a iný blízkovýchodný) vietor, tam (cudzí) plášť. Nie je nič nedemokratické na tom chcieť mať konečne vlastnú vládu. Nie je nič nedemokratické na tom chcieť od tejto vlastnej vlády, aby uplatnila v praxi to, čo nám sľubovala v predvolebnej kampani. A nie je nič nedemokratické na tom odmietať všetky pokusy zatiahnuť do vzťahu medzi štátom a jeho občanmi kohosi bez mandátu, bez dôvery a najmä bez celospoločenského uznania. Prežili sme obdobie, v ktorom nás na Slovensku politizovanie mimoriadne frustrovalo. Dajme teda šancu politikom konečne robiť politiku. Ak to budú robiť zle, zrátame im to. Demokracia má na to mechanizmus. A bolo by načase skoncovať aj s akýmsi tradičným slovenským politickým rasizmom. Ten hlásal čistotu rasy, teda politického presvedčenia podľa toho, kto v akej organizácii zastával aké názory. „Najčistejší“ boli automaticky vždy tí z tretieho sektora. To však nemôže byť predpokladom na to, aby sme rezignovali na hľadanie slušných, poctivých, rozumných a spravodlivých aj medzi zvyškom tých nečistých. Teda medzi nami všetkými. A ešte – vďaka patrí tým, ktorí v rámci tretieho sektora robia pre spoločnosť mimoriadne potrebné aktivity, ibaže ak nepolitizujú, zásluhou slepoty médií o nich nevieme.

KOMENTÁR

Grécke voľby sa skončili patom

Peter JÁNOŠÍK

Výsledky gréckych volieb nedopadli dobre ani pre samotné Grécko, ani pre Európu. Doterajšia najsilnejšia koaličná strana Pasok – Panhelénske socialistické hnutie – skončila až tretia, nezískala ani 14 percent voličov a jej partner, víťaz z pravicovej Novej demokracie, nemá ani 19 percent. Na druhom mieste sa umiestnila Syriza – Zjednotená radikálna ľavica, ktorá dosiahla 16,78 percenta. Jej vodca Alexis Tsipras pred voľbami dôrazne kritizoval vládu za to, že nepostupovala razantnejšie pri rokovaniach s veriteľmi Grécka. Do parlamentu sa dostalo až 7 strán – od radikálnej ľavice, po radikálnu pravicu – a vládu tak nemôže vytvoriť nikto. Ďalšie parlamentné strany sú pravicová Anexartiti Ellines (Nezávislí Gréci –10,6 percenta), komunisti KKE (8,48), radikálna „fašistická“ pravica Chrysi Augi (Zlatý úsvit – 6,9 percenta), ktorá reprezentuje narastajúci hnev verejnosti pre medzinárodné balíčky pomoci, a nakoniec Dimar (Demokratická ľavica – 6,1 percenta).

Nová Demokracia Antonisa Samarasa je síce tesný víťaz a vďaka bonusu 50 poslancov navyše pre víťaznú stranu má 108 kresiel v 300-člennom parlamente, no to jej na samovládu samozrejme nestačí. Predseda Pasoku, bývalý minister financií Evangelos Venizelos, ktorý ešte pred voľbami nahradil na poste predsedu strany bývalého premiéra Papandrea, po voľbách vyhlásil, že keďže Samaras pred voľbami nechcel ani počuť o spolupráci, Pasok nepôjde do vlády iba s Novou demokraciou, ale so širšou koalíciou. Je to však jedno, lebo aj keby sa Nová demokracia a Pasok spojili, mali by len 149 poslancov, teda dvaja by chýbali do tesnej väčšiny (Pasok má 41 poslancov). Šéf Novej demokracie Antonis Samaras po svojom Pyrrhovom víťazstve povedal, že je ochotný vládnuť s každým, kto je proeurópsky orientovaný. Schopnosť novej vlády pokračovať v reštriktívnych opatreniach bude kľúčová pre pokračovanie medzinárodnej finančnej pomoci pre Grécko. No výsledky hlasovania odzrkadľujú skutočnosť, že mnohí Gréci stratili dôveru k dominantným politickým stranám, ktoré museli pod hrozbou štátneho bankrotu pristúpiť k tvrdým úsporným opatreniam, a medzi nimi stále rastie popularita protieurópskych a extrémistických strán.

Parlamentné voľby boli najkritickejším okamihom v gréckej histórii od pádu vojenskej junty v roku 1974. Od Grékov sa žiadalo, aby dali jasnú odpoveď na otázku, či chcú sledovať proeurópsky kurz, čo je bezpečné a zodpovedné, alebo sa chcú vydať iným smerom. Ak by bol zvíťazil smer protieurópsky, tak krajina, ktorá spustila dlhovú krízu eurozóny, by sa odklonila od reforiem majúcich modernizovať umierajúcu grécku ekonomiku. Dokonca sa medzi protieurópskymi politikmi ozvali hlasy o potrebe procesu znárodnenia v krajine.

Voľby jednoznačne ukázali, že tradičné mainstreamové politické strany, ktoré podporujú záchranný balíček EÚ a Medzinárodného menového fondu, stratili voličov. Uväznení v nekončiacej hospodárskej recesii, ktorá trvá už piaty rok, Gréci dali svoje hlasy populistickým a extrémnym stranám, vrátane neonacistickej Zlatý úsvit. Drakonické škrty, nové dane a rekordne vysoká nezamestnanosť sa odrazili na popularite celého politického spektra, preferencie Socialistickej strany Pasok však boli postihnuté najtvrdšie. Strana, ktorá pred prepuknutím dlhovej krízy v roku 2009 zvíťazila a vstúpila do vlády, získala iba 14 percent voličov. Pred troma rokmi dve hlavné politické strany – Pasok a Nová demokracia – získali spolu 80 percent. Voliči teraz preferovali radikálne strany z pravého aj ľavého politického spektra. Zostaviť vládu sa nedarí a EÚ sa pripravuje na odchod Grécka z eurozóny. Doplatíme na to všetci.

POZNÁMKA

AKO BOLO, ČO BOLO

Dvojbodka, do toho!

Peter VALO

Už je to dávno, čo sme vyhrali majstrovstvá sveta v hokeji. V televízii často vysielajú historický víťazný gól, ktorý napálil Peter Bondra vo finále Rusom. Dojatý strelec povedal, že keď niekto v Amerike vyhrá Stanleyho pohár, oslavuje jedno mesto, a vtedy oslavoval celý národ. Námestia boli plné zástav. Ľudia si začali obliekať dresy a šály so štátnym znakom. Nosili ich najmä mladí, ktorí sa o štát a jeho symboly dovtedy nezaujímali. A prečo by aj, veď len pár rokov predtým odmietal istý primátor Bratislavy vyvesiť na radnici slovenskú zástavu. Hokejisti za pár dní dosiahli, čo zanedbávali učitelia dejepisu s ich pokrivenými osnovami. Znegovali aj snaženia celej plejády politikov, ktorí síce brali platy v slovenskom parlamente, ale súčasne dávali najavo, že samostatné Slovensko nechceli.

Hokejové víťazstvo urobilo zázrak. Potom sme ešte získali striebro a bronz. Zástavy, dresy a šály pokračovali. Ak sme dali gól, od revu sa triasli celé ulice a mestá. Hokej urobil na Slovensku jednu vec – spojil politikmi, závisťou a biedou rozvadený národ. Mládež, ktorú škola ani kozmopolitne ladené médiá neviedli k vlastenectvu, mávala zástavami a jedným hlasom volala: Slovenskooo!!! Postarali sa o to hráči, ktorí vyrastali v štátom platených dorastoch za minulého režimu a neskôr dozreli v kluboch svetového mena. Ich príklady uzdravili narušené sebavedomie Slovákov. Dokázali, ako sa môžeme presadiť vonku, a keď treba, vieme sa aj vracať. So starnutím tejto generácie sme ustupovali zo slávy, ale niečo na uliciach ostalo: Dresy, zástavy a znaky – jednoducho vzťah k Slovensku.

Štúr uzákonil slovenčinu, Elán a ďalší ju zakotvili v mládeži a hokejisti zabezpečili oslavu štátnosti. Učitelia dejepisu a televízni dokumentaristi by sa mali červenať, aj keď to nemajú ľahké. Bývalému predsedovi Národnej rady SR prekážalo, že existujú naši predkovia Starí Slováci a že im tu kedysi vládol kráľ Svätopluk. Napriek informáciám z vatikánskych a iných archívov, ktoré potvrdzujú titul kráľ, pozval si absolventku Sörösovho inštitútu v Budapešti, aby zostavila tím, ktorý poprie naše dejiny a sochu nášho jediného kráľa prosto detronizuje. Napokon, položme si otázku: Komu dnes záleží na tom, aby sme nemali staré dejiny?

Keď Francúzi vstúpili do Európskej únie, povýšili význam ministerstva kultúry na úroveň silových rezortov. Pochopili, že v Európe bez hraníc bude rozhodujúca historická a národná identita, ktorých nositeľom je najmä kultúra a obzvlášť médiá. U nás sa posledný bývalý minister kultúry pričinil o zlúčenie Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu. Vznikol nový subjekt: Rozhlas a televízia Slovenska, teda RTVS. Vráťme sa však k hokeju. Do Fínska sme poslali snaživé mužstvo, ktoré dokázalo vzdorovať nielen súperom, ale aj zaujatým rozhodcom. Ja tam i naša televízia. Na mikrofónoch jej reportérov svietia iniciálky „RTV:“. Posledné písmenko „S“, teda „Slovenska“, záhadne zmizlo a v ľavom rohu obrazovky sa objaví už len „:1“ alebo „:2“. Identitu televízie i krajiny nahradila dvojbodka. Prečo? Keď si porovnáte škálu programov našej verejnoprávnej televízie s podobnou v Česku, zistíte, že je to celkom logické. Kým sa naši susedia, so značkou ČT, vracajú k histórii, prezentujú svoje osobnosti a dejinné udalosti štátu, miest či hradov, naša dvojbodková také čosi nepotrebuje, lebo v jej programoch dominujú relácie o varení či zábavné súťaže ako „5 proti 5“ alebo Kto hovorí pravdu. Ešteže divák, ktorý máva zástavou a kričí „Slovenskóó“, zatiaľ neuvažuje o tom, že by mal podľa predstáv vedenia rozhlasovej televízie revať: „Dvojbodka do toho.“

Spojenie národného sebavedomia so slovanským, s celoslovanským nie je v dnešnej globalizačnej dobe zanedbateľné. V tomto poznaní utvrdzuje už deviate medzinárodné fórum esejí Slovensko – Európa a svet. Jeho plodom je dvojkniha esejí a reflexií popredných autorov, medzi nimi o. i. aj aktívnych matičiarov – prof. Milana Čiča a Dr. Júliusa Lomenčíka. Je tam aj najvýznamnejší prozaik pomináčovského obdobia, ktorý sa pretavil z autora próz na plodného esejistu a prenikavého kritického glosátora slovenského pohybu, literárnych a neliterárnych súvislostí –, Ján Tužinský.

Slovanské fórum

Platformy, ktoré by spájali vo vzájomnom uvažovaní slovanských autorov, sú ojedinelé a teda vzácne. V deviatej dvojknihe sledujeme slovanské uvažovania od Prahy až po Minsk. Bieloruský príspevok o Maximovi Bahdanovičovi približuje rozmer východoslovanstva a národovca, ktorý je dodnes v Bielorusku inšpirátorom. Pri tej záľahe písania o Bielorusku je každý normálny text o tejto slovanskej krajine mimoriadne osviežujúci a rozširuje obzor za hranice terajšej mediálnej dominancie na Slovensku.

Hovoriť o slovanských súvislostiach, udržať dlhodobo aktivitu jedinej národnej organizácie zameranej na medzinárodnú slovanskú spoluprácu, každý rok vydať súbor esejí je podnetné pre slovenské a zrejme osobitne matičné publikum aj v širších súvislostiach. Práve tento rozmer uvažovania o slovanstve a Slovanoch umožňuje zreteľne oddeliť akcienosné od tradicionalistického, demonštrovať schopnosť nového formovania jazyka, a tým aj myslenia. Veď nemálo štátov vzniklo v tejto časti Európy práve na základe aktivít slovansky orientovaných predstaviteľov.

Tradícia slovanstva a európska prináležitosť je aj dnes silná pri formovaní nových národných štátov a ich novej spoločnosti. Je to proces v pohybe. Je rozšírením obzoru, ak sa na všetky témy diskutuje tak z hľadiska ústavnosti a štátoprávnosti (esej prof. M. Čiča) alebo geopolitiky (P. Janík) či kritického pohľadu na všeslovanský pesimizmus (K. Sýs). Nezanedbateľné je, že uvažovanie na slovanskú tému a všeslovanskú vzájomnosť priamo podporil prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič. Samozrejme, pohľad na chýbajúcich autorov povedzme z takej dôležitej Ukrajiny či z Poľska, zo Srbska alebo z Chorvátska ukazuje zreteľne možnosti na ceste od tohtoročnej májovej prezentácie do desiateho ročníka aktivít jediného národného fóra zameraného na výlučne slovanstvo.

(ddk)

Dve slovenské vedkyne – významné nositeľky matičnej ceny Daniela Rapanta

Objaviteľky nepoznaných faktov národných dejín

Dušan D. KERNÝ

Je príznačné, že to bola Matica slovenská, jej Historický odbor, kto dal Rapantovo meno cene pre historikov. Daniel Rapant bol posledný predseda Historického odboru a posledný redaktor jeho Historického zborníka pred zrušením Historického odboru MS po „víťaznom februári“. Po roku 1948 D. Rapanta vyhodili z univerzity a mal byť aj zo slovenských dejín. Bol špičkový odborník na 19. storočie, na toto obdobie sa celoživotne zameral. Stal sa zakladateľom, tvorcom samostatnej vedeckej disciplíny – slovenských dejín.

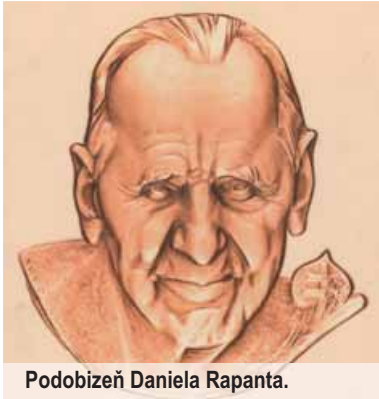
Podobizeň Daniela Rapanta.

Na matičnej pôde obnovili Historický odbor ako vedecký odbor – a to ako jediný – v roku Rapantovej storočnice (narodil sa v rodine remeselníka v Holíči 17. apríla 1897). Cena sa udeľuje za celoživotné dielo, za činnosť obohacujúcu slovenskú kultúru, slovenské dejiny ako vednú disciplínu. Prví dvaja nositelia – Vendelín Jankovič a Belo Polla ako vedci a ako osoby znášali Rapantov osud – obaja žiaci Daniela Rapanta si „odsedeli“ po takmer desať rokov. Jediným nositeľom ceny in memoriam sa stal Peter Ratkoš.

■ PRVÉ ŽENY

Z vyše dvoch desiatok nositeľov prestížnej matičnej ceny za posledné dva roky sa nositeľkami po prvý raz stali ženy vedkyne. Vlani to bola Dr. Anna Magdolenová, tento rok Dr. Eva Fordinálová. Obe vedkyne sa zaslúžili o také vedomie verejnosti, že dnes sa považujú nimi zistené fakty za samozrejmosť a sú široko známe. Pripomeňme mediálne azda najvýraznejšie.

V súčasnosti sa nerobia nijaké okolky, keď ide o to povedať pravdu o veľmi negatívnom vzťahu Edvarda Beneša k inej významnej postave dejín vzniku prvej česko-slovenskej republiky. Takým bol M. R. Štefánik, dlhé roky mytologizovaná a tabuizovaná osobnosť, dnes však záslubou mnohých autorov a vedcov je už o ňom dostatok faktov. Dr. Magdolenová však objavila v archívoch korešpondenciu tajomníka ministerstva zahraničných vecí v Prahe, Slováka Dr. Markoviča s E. Benešom. Jestvuje list, kde sa hovorí o konflikte, ktorý znamená, podľa Beneša, definitívny koniec jeho vzťahov so Štefánikom. O negatívnom vzťahu svedčí aj korešpondencia o zdanlivo o úplných drobnostiach. Tak napríklad s ospravedlnením posielajú za Benešom kuriéra, ktorý je aj Štefánikovým synovcom – len preto mal Beneš proti nemu výhrady, že išlo o Štefánikovho synovca! Markovič sa ospravedlňuje, že však ide iba o kuriéra, teda akéhosi poslíčka, a keď sa Benešovi nebude páčiť, nech ho pošle späť.

■ V INOM SVETLE

Dr. Magdolenová spracovala korešpondenciu, ktorá vlastne vyvracala všetky následné tvrdenia E. Beneša o spolupráci a priateľskom vzťahu s M. R. Štefánikom. Listy ukazujú názorne, ako dôvodí vedkyňa atmosféru roku 1919 a poprevratových rokov na Slovensku. Ukazuje úplné podriaďovanie sa politike pražského centra. Sami slovenskí politici likvidovali samosprávu Slovenska.

„Všetko nasvedčuje tomu, že príčinou sporu, ktorý spomína Beneš vo svojom liste, bol práve Štefánikov nesúhlas s centralizáciou celej politickej moci v Prahe,“ konštatovala historička v roku 1990, keď konečne otvorene mohla prehovoriť o svojom výskume archívov z roku 1976. Celá korešpondencia – konštatovala vtedy Dr. Magdolenová – je dobrý zdroj štúdia prameňov, vrhá svetlo na atmosféru na Slovensku. Prácou v archívoch objavila listy o tom, ako slovenskí politici priamo žiadali od Beneša pokyny, inštrukcie ako privítať Štefánika, aby sa vyhli nepríjemnostiam, na čo majú upozorniť ľudí, aby „nevznikli nejaké nedorozumenia“. Po tragickej Štefánikovej smrti ukazujú aj ich vecnosť: „a týmto je rozriešený problém – problém ministerstva války a národnej obrany“.

■ Z NÁRODNÝCH PODSTÁT

Mediálne zaujímavý moment sa skrýva aj v rozsiahlej práci literárnej vedkyne a poetky Dr. Evy Fordinálovej. Taký velikán, akým je Viliam Turčány, vlastne označil hlavný dôvod, prečo dostala Dr. Fordinálová Cenu Daniela Rapanta – je tou vedkyňou literárnych dejín, ktorá najlepšie pozná dielo Jána Hollého. Práve E. Fordinálová ukázala, že Hollého epos Svatopluk (1833) vyrástol z hlbokých národných koreňov a vyniesol národnú prapodstatu s nebývalou umeleckou silou. Pri národnej vychádzke na Devín (1836) si štúrovci dávali druhé mená – a všetky pochádzajú z Hollého eposu. Po novom prečítala Dr. Fordinálová aj epos Sláv. Pri preberaní ceny príťažlivo hovorila o tom, ako slovenská inteligencia získala od Hollého sebavedomie voči novej maďarizačnej vlne. V alegorickom epose Sláv (1839) máme totiž výraznú súčasť národnej obrany proti maďarizačným zákonom.

Vyše tisícročný doklad hovorí, že kráľ Štefan vládol ľudu s pomenovaním Ungri

Listina z Pannonhalmského benediktínskeho kláštora

Peter MULÍK

V predošlých vydaniach Slovenských národných novín sme publikovali tri príspevky vedcov a historikov z kolokvia Matice slovenskej k niektorým špecifickým problémom slovenských dejín a k terminologickým nejasnostiam či nepresnostiam, ktoré ich sprevádzajú. Venovali sa najmä pomenovaniu Uhor a Maďar od najstarších zdokumentovaných čias. Príspevkom Richarda Marsinu na spomínanom podujatí túto tému nateraz uzatvárame.

Hodnoverných prameňov, ktoré obsahujú skúmané termíny, je z čias do konca 13. storočia veľké, ba obrovské množstvo. Za najstaršiu zachovanú listinu vydanú uhorským panovníkom – kráľom – sa dnes všeobecne považuje tzv. zakladacia listina Pannonhalmského benediktínskeho opátstva z roku 1001 – 1002. V Pannonhalmskom archíve sa usilovne skúmala od 18. storočia. Boli názory, že je pravá – skutočný originál. V súčasnosti prevažuje, že ide o kópiu napodobňujúcu pôvodný originál do úplných podrobností až tak, že známy európsky diplomat Harry Bresslau v roku 1916 na základe (údajne nie veľmi kvalitnej litografickej kópie) určil, že ide o písmo pisára notára Heriberta C, pôsobiaceho pôvodne v cisárskej kancelárii, z čoho sa následne predpokladalo, že potom prešiel do služieb Štefana I. Keďže pri falšovaní či interpolovaní pôvodného textu išlo o montecassinské výsady, niet dôvodu predpokladať, že sa pri vyhotovovaní tejto napodobňujúcej kópie pozmeňovalo epiteton v intitulácii, ktoré znie STEFANUS..... UNGRORUM REX, čo je nepochybne odvodené od ľudí, ktorí sa volali UNGRI, ktorým vládol.

■ KRÁĽ UNGROV

Je to všeobecná, zaužívaná prax nielen v našom geografickom priestore, že sa v intituláciách panovníkov v najstarších časoch neuvádza územie, ktorému vládnu, ale ľudia, ktorým vládnu. Vzťahuje sa to aj na kolopisy či kruhopisy pečatí. V mestskej sfére sa toto praktizovalo ešte aj v 13. a začiatkom 14. storočia. Teda Štefan bol vtedy kráľom Ungrov a podľa toho sa krajina, v ktorej vládol, volala asi Ungria. Interpretáciou začiatku slova UNG- by sa mali zaoberať jazykovedci.

Jestvuje ešte okolo desať listinných textov, údajne od Štefana I., z ktorých sa prirodzene ani jeden nezachoval v origináli a všetky sú pokladané za sfalšované alebo za vymyslené. No viaceré z nich nepochybne čerpali pri svojom vyhotovovaní z intitulácie pannonhalmskej listiny. Vznik ich zachovaných častí možno datovať do 13 . – 14. storočia a tak isto ich najstaršie zachovania alebo zmienky sú z týchto čias.

Stefanus superna providente clementia Ungrorum rex.

■ GRÉCKY PERGAMEN

Pred niekoľkými desaťročiami boli pokusy vydávať za najstaršiu listinu Štefana I. nedatovaný, po grécky napísaný list vo vesprímskom údolí; pripúšťalo sa vtedy, že mohla vzniknúť pred rokom 1000. Text tejto listiny je nepochybne z čias Štefana I. Dodnes je zachovaná v odpise z roku 1109 a to tak, že na ten

LETOPISY

istý kus pergamenu vtedy napísali najprv grécky text a pod ním potom jeho latinský preklad, ktorý bol asi až vtedy vyhotovený. Vynechaný bol v nej úvod prekladanej listiny. Odpis bol overený veľkou koláčovitou pečaťou uhorského kráľa Kolomana, ktorá bola pripevnená cez dva vodorovné rezy urobené v strede pergamenu. Zaujímavé je, že z tejto listiny sa zachovali až dve vyhotovenia a obe sa vydávajú za originál z roku 1109; prirodzene, že len jedno z nich je pravé, to druhé vzniklo v 13. storočí. Novšie bádanie kladie vznik gréckej listiny Štefana I. do roku asi 1018 a jeho intitulácia v nej znie: „Stefanos christianos o kai krales pases Ouggrias“, čo možno preložiť: Štefan, kresťanský kráľ krajiny Hungria. Toto v odpise z roku 1109 nebolo preložené, lebo pôvodná časť Štefanovej gréckej listiny bola nahradená úvodnou časťou o kráľovi Kolomanovi a odôvodnením, prečo bol vyhotovený odpis.

Ak vychádzame z pôvodného gréckeho textu, krajina, v ktorej Štefan I. vládol, sa nazývala HUNGRIA. Nemožno však vylúčiť, že toto pomenovanie bolo vytvorené až v súvislosti s prekladom do gréčtiny, lebo ide už o geografický názov.

Vo falošnej listine pre Vesprím, hlásiacej sa do roku 1009 – vzniknutej alebo sfalšovanej možno za Bela IV. – je Štefan „Dei gratia Pannoniorum rex“. Podobne sa označuje v zakladacej listine benediktínskeho opátstva v Tiháni Ondrej I. ako „Pannoniorum invictus rex“.

Vývoj intitulácií panovníkov sa teda uberal v línii Ungri, Ungria, Hungria, ale už v 11. storočí aj Hungari a Hungaria. Dôležitejšie by bolo preskúmať, kedy a v akej podobe sa tieto termíny začali vyskytovať v západných kronikách.

■ ZÁVERY KOLOKVIA

Terminologické kolokvium, ktoré je pokračovaním série podobných matičných podujatí, dospelo k záveru, že pôvod pomenovania – etnonyma – Hungarus je nejasný. Pod termínom Uhor sa v slovenčine rozumel človek maďarskej národnosti, ale aj obyvateľ multietnickej krajiny označovanej v prameňoch po latinsky ako Hungaria. Aj pôvod tohto názvu je nejasný a pravdepodobne nesúvisí ani s pôvodnou pravlasťou Maďarov, ani s cudzím kmeňom Onogurov, ale najskôr vznikol až v Karpatskej kotline. Môže mať aj slovenský pôvod. Maďari sa iba vo svojej reči označujú svojím vlastným etnonymom (magyar), ostatné národy, okrem Slovákov a Čechov, ich poznajú pod iným menom odvodeným od názvu Hungaria, resp. od jeho starého slovenského tvaru Ungry, Ugry.

Slováci doteraz pod termínom Uhorsko rozumejú svoju starú vlasť, ktorú sa Maďari iba od konca 18. storočia pokúsili maďarizovať.K používaniu pomenovania Uhorska a Maďarska v cudzích jazykoch chce pripraviť Matica slovenská v spolupráci s Ministerstvom školstva SR odborné podujatie.

Správa o výstupe na Pilíš alebo Slovensko je aj za jeho hranicami

Detašovaný mýtický slovenský Olymp

Text a foto: Jozef SCHWARZ

Azda každý Slovák pozná naše mýtické vrchy, ako sú Kriváň, Kráľová hoľa, Sitno, Zobor, a tento výpočet by sa dal obohatiť o vyššie či nižšie dominanty v jednotlivých kútoch Slovenska, ktoré učarovali miestnym. Jedným z takýchto mýtických vrchov je pre mňa určite Pilíš.

Koľkí z našich čitateľov ak aj už počuli meno Pilíš, vedia o ňom viac? Kde leží, prečo je detašovaným slovenským Olympom? Odpovede na uvedené otázky ste mohli dostať na štvrtom ročníku výstupu na Pilíš.

■ PLEŠATÝ VRCH

Kopec s vrcholom 756 metrov nad morom, ktorého pomenovanie pochádza jednoznačne zo slovanského základu. Vo vysvetleniach historikov a jazykovedcov sa uvádza, že pôvodné názvy vrchu či dediny na jeho úpätí boli písané ako Ples, Pelis, Pelys, Pylis. Základom bolo slovo pleš – plešatý, lysý, holý, teda nezarastený, a v súvislosti s kopcom – vrch bez porastu. Prichádzajúci Maďari nepoznali v slove dve spoluhlásky, a tak vznikol dnešný Pilíš. Lenže ako Pilíš sa označuje aj celé územie Pilíšskych a Vyšehradských vrchov – od Ostrihomu po Budín, ktoré je (bolo) husto osídlené aj Slovákmi. Ešte pred sto rokmi mali Slováci v šiestich tamojších obciach najmenej 95-percentný podiel. Vo viacerých ďalších neboli zanedbateľnou menšinou.

Slováci žijúci v susednom Maďarsku vystúpili na Pilíš.

A napokon, Pilíš je aj osud, aspoň pre mňa! Svoje články o tomto kraji podpisujem slovami – Pilíšan voľbou.

■ TÚRA PILÍŠANOV

Združenie a regionálne kultúrne stredisko pilíšskych Slovákov a Slovenská samospráva v Santove 12. mája 2012 usporiadali IV. pešiu túru Pilíšanov s veľavravným dodatkom – Spoločnými chodníkmi v znamení prehlbovania priateľstva, na ktorú ich po úvodom krátkom kultúrnom programe s týmto poslaním vyprevádzali starostka Santova Eva Čičmancaiová a bezprostredná organizačná šéfka akcie Katarína Kormošová.

Hneď od obce sa chodník prudko dvíha do kopca. Po pár sto metroch je Terezkin prameň, ktorý zásobuje nielen okoloidúcich dobrou vodou, ale slúžil aj pre kaštieľ v obci. Vodovod využíval princíp spojených nádob a prirodzeným spádom privádzal vodu aj do dvadsať metrov vysokého vodojemu.

Po nejakom kilometri vstupujeme na zeleno značkovaný turistický chodník, ktorý nás už relatívne pohodlne vedie k cieľu. Na viacerých zákrutách sú prekrásne výhľady. Obdivujeme mestečko Pomáz s Dunajom v pozadí. Tesne pod nami je obec Santov, v pozadí Pilíšverešvár a nad ním Budínske vŕšky aj s televíznou vežou na Jánovom vrchu. V smere hodinových ručičiek sa otvára výhľad na obec Čív, tiež významnú svojou slovenskosťou, a za ňou na banícke mestečko Dorog vedľa Ostrihomu. A opäť stužka Dunaja, ale druhý breh je už náš – slovenský. Ešte niekoľko strmších krokov a sme pri pamätnom jaseni, ktorý zasadili počas prvej pešej túry Spoločnými chodníkmi jeho účastníci spolu s veľvyslancom Jurajom Migašom.

■ POVESTNÝ STRÁŽCA

Tak toto je ten chýrny Pilíš! Pohľad sa odrazí do obrovských betónových bunkrov a raketových síl. Áno, Pilíš bol strážcom aj v novodobej histórii. Armáda sem dislokovala zariadenia, akým sa dnes zjemňujúco vraví protiraketový dáždnik. Pilíš tu pevne stojí – hojne vystužený betónom. Aspoň viac vydrží – pomyslím si: A Slováci s ním!

Na priľahlej čistinke sa rozbieha piknik. Nabudúce už budem múdrejší a neponesiem proviant na chrbte. Čo všetko som musel odmietnuť vypiť a zjesť?! Hruškovicu z takej sorty, ktorá dozrieva zároveň s ražou, preto ju nazývajú žitovicou. Úžasne jemná. Slivovicu, osobitne pod svojou značkou pálenú bývalým starostom Mlyniek. Cabernet spod Matry. Dobrú borovičku, ktorú priniesli Slováci zo Štúrova. Viacej som nemohol spoznať. Nemal by ma kto zniesť dolu.

Pohostenie na týchto miestach nie je náhodou. Organizátori už pri zrode podujatia tvrdili, že „naši predkovia dlhé stáročia žili v osadách pod vrchom Pilíš, ktorý sa pôvodne nazýval Pleš a ktorý je najvýraznejším symbolom tu žijúcich Slovákov. Určujúcim prostriedkom živobytia bolo drevo, ktoré nachádzali v pilíšskych horách. Namáhavú prácu neraz na krátky čas prerušili práve na vrchole Pilíša. Obedňajšie chvíle oddychu pri spoločnom ohni využili nielen na opekanie slaniny, ale aj na kus reči, na upevňovanie priateľstva“. Priateľstvo sme dobre, až mocne upevňovali aj my...

■ KAPURKOVÉ LÚČENIE

Pred zostupom ešte treba ešte zájsť aj na východnú stranu a pokochať sa pohľadom na Mlynky a nad nimi pásmom vrchov okolo Senváclavu – pilíšskej obce môjmu srdcu najbližšej. A potom už smelo dolu kopcom po vlastných stopách. „Kapurkové“ rozlúčenie pri kaštieli, výmena vizitiek a sľubov a... domov. Vraciam sa s priateľmi autom cez Mlynky (kedy „sfunkčnia“ už postavený Dom pilíšskych Slovákov?), hore na sedlo Dva buky (pre pohodlných tu odbočuje asfaltová cesta na vrchol Pilíša) a cesta pokračuje ponad slovenskú dedinku Huť do Ostrihomu. Pri ceste z centra Štúrova na železničnú stanicu sa obzriem a poteším sa panorámou vrchov na maďarskej strane. Dominuje Pilíš. Tam som stál pred tromi hodinami.

Len mi je ľúto, že na Pilíš chodia Slováci z materskej krajiny poskromne. Pomôžte zachovať slovenskosť tohto kraja, a preto o rok čakám hojnú účasť Slovače aj takej, ktorá má najvyšší mandát a dôveru vyjadrovať ich názor!

Stavebné sporenie – rokmi preverený spôsob financovania

Cesta za vaším lepším bývaním

Významnou súčasťou ekonomiky nášho štátu je stavebníctvo. Predovšetkým bytová výstavba vytvára desiatky tisíc pracovných miest nielen v stavebníctve, ale i v priemyselných odvetviach súvisiacich s ním a pomáha napĺňať aj štátnu pokladnicu. Výstavba i obnova bytov a rodinných domov si však vyžaduje nemalé finančné čiastky. Pre odpoveď, kde ich vziať, aby ste mohli zlepšiť parametre svojho bývania, sme zašli do Prvej stavebnej sporiteľne, a. s.

Prínos a výsledky bytovej výstavby môžeme vidieť vo všetkých regiónoch Slovenska – od tých najbohatších až k tým najchudobnejším. Je to jeden z prostriedkov, ktorý znižuje nezamestnanosť, zlepšuje obchodnú bilanciu, zvyšuje hrubý domáci produkt a zjednodušuje konsolidáciu verejných financií, čo je nevyhnutné pre zvládnutie súčasného, ekonomicky náročného obdobia.

R - 2012027

■ POMOC ŠTÁTU AJ OBČANOVI

Neprehliadnuteľnú pomoc pri rozvoji bytovej výstavby na Slovensku poskytuje stavebné sporenie. Nezávislí odborníci analýzou potvrdili, že stavebné sporenie významnou mierou prispieva k podpore produkcie a zamestnanosti nielen v oblasti stavebníctva, ale aj v odvetviach súvisiacich s ním. Odborné štúdie dokazujú, že z jedného eura, ktoré slovenská vláda formou štátnej prémie vloží do stavebného sporenia, vráti sa jej až 6 eur v podobe daní a odvodov. Celkový pozitívny efekt pre verejné financie pri zohľadňovaní príjmov a úspor štátneho rozpočtu je však až 8-násobný.

Stavebné sporenie je výhodné nielen pre národné hospodárstvo štátu, ale aj pre samotného občana. Pomáha mu napĺňať jednu zo základných potrieb – potrebu kvalitne a efektívne bývať. Prvá stavebná sporiteľňa, a. s., už 20 rokov umožňuje predovšetkým sociálne zraniteľnejším občanom Slovenska zabezpečiť si financie na svoje prvé bývanie alebo na lepšie bývanie. Stavební sporitelia oceňujú najmä výhodnosť, stabilitu a bezpečnosť tohto finančného produktu, ktorý v sebe spája zhodnocovanie vkladov v kombinácii so zákonným nárokom na stavebný úver s nízkym a garantovaným úrokom. Dôkazom, že najväčšia stavebná sporiteľňa na Slovensku myslí predovšetkým na svojich klientov, je ponuka úverov so zníženou úrokovou sadzbou až o 4 percentá ročne.

■ BÝVAJTE S ÚVEROM UŽ OD 1,69 PERCENTA ROČNE

Keďže ponuka týchto mimoriadne výhodných úverov v PSS, a. s., trvá len do konca mája 2012, mali by ste konať naozaj rýchlo. Dohodnite si stretnutie s obchodným zástupcom PSS, a. s. Pritom je jedno, či ho navštívite v jeho kancelárii alebo on príde za vami domov. Dôležité je, aby ste do konca mája 2012 stihli požiadať o úver, čo vám umožní, že nasledujúcich 12 mesiacov sa budete môcť tešiť z úrokovej sadzby už od 1,69 percenta ročne. Táto úroková sadzba sa po roku zmení na štandardnú – neakciovú. Keď si to však zrátate, priemerná úroková sadzba vášho úveru bude určite výhodnejšia ako pri porovnateľných produktoch na trhu. Samozrejme, banka vás bude o nadchádzajúcej zmene včas informovať.

■ VY SA PÝTATE, MY ODPOVEDÁME

Určite vás zaujíma, či vám budú stačiť úverové prostriedky, ktoré vám požičia najväčšia stavebná sporiteľňa, na uskutočnenie vašich zámerov. Nemajte obavy, určite budú. PSS, a. s., vám na jednu úverovú zmluvu poskytne financie až do výšky 170 tisíc eur. Pre manželov, resp. partnerov, je na jednu nehnuteľnosť maximálna výška úveru až dvojnásobná, teda spolu 340 tisíc eur. A teraz sa chcete opýtať, či musíte zakladať celú nehnuteľnosť, ak chcete urobiť len niekoľko stavebných úprav. Samozrejme, toto nie je potrebné v prípade, že vystačíte s úverom so zvýhodnenou úrokovou sadzbou do 25 tisíc eur. Ak by ste však potrebovali viac, napríklad na kúpu bytu alebo výstavbu rodinného domu, zábezpeka nehnuteľnosťou je nevyhnutná.

■ VÝHODY NAVYŠE

Na záver vám odporučíme, ako získať spolu s úverom so zvýhodnenou úrokovou sadzbou ešte dve výhody navyše. Ak sa rozhodnete spolu s úverovou zmluvou uzatvoriť tiež zmluvu o rizikovom životnom poistení, získate ochranu v prípade neočakávaných životných situácií a úroková sadzba vášho úveru bude ešte výhodnejšia. A nezabudnime na Kartu výhod, s ktorou môžete nakupovať stavebný materiál a služby vo viac ako 700 predajniach so zľavou až do 40 percent.

Viac informácií získate u obchodných zástupcov PSS, a. s., alebo na čísle 02/58 55 58 55 či na www.pss.sk.

Múka, cestoviny a iné lotroviny

Minister Ľ. Jahnátek podal trestné oznámenie na neznámeho páchateľa pre podozrenie z podvodu pri nakladaní s pomocou od EÚ. Takmer 90 tisíc obyvateľov Slovenska totiž nemalo toľko šťastia ako zvyšných niečo vyše 410 tisíc rovnako odkázaných na túto pomoc zo sociálne najslabších vrstiev a dodnes márne čakajú na 3 500 ton bezvaječných cestovín a hladkej múky v rámci potravinovej pomoci.

EÚ síce za pšenicu zaplatila, ale po 3 500 tonách cestovín a múky sa zľahla zem. Firma Euromills Trade, ktorá mala potraviny dodať, odstúpila od zmluvy s Pôdohospodárskou platobnou agentúrou (PPA) po tom, ako si distribútori potravinovej pomoci neprišli v zmluvne stanovenej lehote prevziať spomínaných 3 500 ton potravín a PPA neprišla vykonať do skladov dodávateľa kontrolu vyrobených potravín. Podľa dodatku k zmluve, ktorý podpísal bývalý predseda PPA V. Haraj (nominovaný do funkcie exministrom Zs. Šimonom 1. 10. 2010), nastala tzv. fikcia doručenia. V praxi to znamená, že štát potraviny nedostal, ale zmluva zo strany dodávateľa sa považuje za splnenú a ten si môže nárokovať vrátenie zábezpeky vo výške 1,2 milióna eur. Keďže PPA odignorovala aj kontrolu v skladoch výrobcu, nikto nevie povedať, či Euromills Trade chýbajúce množstvo múky a cestovín aj naozaj vyrobila.

Nech sa na problém pozrieme z hociktorého konca, iný prívlastok ako potravinový škandál si nezaslúži. Keďže terajší minister podal trestné oznámenie, je pravdepodobné, že nitky prípadu začne polícia rozpletať a dovedú ju k vinníkom. Občianske združenie Potravinová banka, jeden z distribútorov potravinovej pomoci, ktorí si neprišli múku a cestoviny vo februárovom termíne prevziať, argumentuje nedostatkom financií na zaplatenie kamiónov potrebných na odvoz pomoci zo skladov. Exriaditeľ PPA dôvodí pripravenosťou hľadať náhradné riešenie, ktoré znemožnil výrobca potravín odstúpením od zmluvy. Exminister pôdohospodárstva si pamätá podpis dodatku, nie však jeho obsah. Dodávateľ potravín tvrdí, že ich vyrobil a sú v skladoch, ktoré však nechce nikomu sprístupniť...

Z vyššie uvedeného vyplýva, že lotroviny majú rozličnú podobu, ale jediný výsledok – ktosi, zatiaľ neznámy – sa bez štipky hanby poriadne napakoval na úkor sociálne odkázaných občanov a „vylepšil“ meno Slovenska v EÚ.

Oto BALOGH

ROZHOVOR TÝŽDŇA

Liečba infarktu je veľmi drahá záležitosť, mozgová príhoda ešte drahšia – stojí aj život

Vysoký krvný tlak už nemusí byť smrteľným strašiakom

Levičanovi Ladislavovi Fábrymu pred dvanástimi rokmi zistili, že má tlak 220 na 130, cukrovku a šedý zákal. Pulz mu vyskočil na 170. Dlhoročný výpravca na železnici musel odísť do invalidity. Kardiologičke Zuzane Maďaričovej sa podarilo Ladislavovi Fábrymu tlak stlačiť na únosnú mieru 170 na 90, ale na jeho udržanie musel pacient užívať sedem liekov. V poslednom čase mu svitla nádej. V Národnom ústave srdcovo-cievnych chorôb (NÚSCH) v Bratislave ho zaradili do prvej trojice pacientov, ktorých preliečia renálnou denervaciou. Nový typ operácie sľubuje dlhodobé zníženie krvného tlaku a obmedzenie množstva užívaných liekov.

Text a foto: Peter VALO

Na Oddelení diagnostickej a intervenčnej rádiológie NÚSCH nie sú prevratné typy zákrokov niečím novým. Koncom minulého roka tlač priniesla informácie o dobrých výsledkoch tímu primára MUDr. Ivana VULEVA, PhD., MPH., pri liečení rakoviny oka u detí. Teraz predviedli zákrok, ktorý výrazne znižuje krvný tlak u pacientov rezistentných na konvenčnú medikamentovú liečbu. Keď si uvedomíme, že dve tretiny dospelých Slovákov trpí na vysoký krvný tlak a okolo desať percent má problémy s jeho reguláciou napriek nasadeniu liekov, nový typ operácie prináša do budúcnosti chorým ľuďom nádej.

● Ako ste vyberali prvých pacientov?

Naši kardiológovia veľmi starostlivo vylúčili pacientov, ktorým vysoký tlak spôsobujú tzv. sekundárne príčiny, ako je napríklad nádor nadobličiek, ochorenie štítnej žľazy, zúženie obličkovej cievy či iné, ktoré treba liečiť iným spôsobom. Vzorku vybrali zo skupiny dlhodobo sledovaných pacientov, pri ktorých napriek kardiologickej liečbe pretrvávala rezistentná hypertenzia, pričom neustupovala ani pri kombinácii viacerých liekov.

● Priblížte nový operačný postup?

Je to miniinvazívny výkon na obličkových tepnách, kontrolovaný pomocou röntgenu. Keďže ide o celkom novú liečbu, takpovediac na pulze dňa, preto výrobca rádiofrekvenčného zariadenia na prerušenie obličkových nervov vyžaduje isté kvalitatívne vstupné kritériá a počty podobných výkonov, aby pracovisko mohlo denervácie robiť. Nie je náhoda, že si na Slovensku vybral práve nás. Na našom oddelení vykonávame vyše 80 intervenčných rádiologických výkonov na obličkových tepnách ročne, preto ako jediní na Slovensku spĺňame vstupné kritériá pre túto liečbu. Ide najčastejšie o rozširovanie zúžení obličkových tepien, ale aj o embolizačnú liečbu poranení obličiek, tumorov a iných cievnych anomálií. Spolu s indikujúcim kardiológom sme absolvovali zahraničné stáže v holandskom Uttrechte a v nemeckom Frankfurte.

● V čom spočíva princíp liečby?

Mozog a jeho regulácia sú úzko prepojené so srdcom, s cievami a obličkami. Odstredivé dráhy vedú signály od mozgu k srdcu, k cievam a k obličkám. Dostredivými sa vysielajú impulzy od obličiek do mozgu. Ak je vzruchov priveľa, majú vplyv na zvýšenie tlaku. Pri operácii túto nervovú štruktúru prerušíme. Prehnané impulzy sa stratia, čo vedie k zníženiu tlaku. Pri operácii zavádzame do stehennej tepny ablačný katéter, ktorým prenikneme do obličkovej tepny. V jeho špičke je mikrokatéter, ktorý vysiela rádiové vlny a vytvára teplo. Postupne pôsobíme na steny obidvoch tepien. Teplom prerušíme tenulinké nervové vlákna, prebiehajúce po ich vonkajšom povrchu!

● Čo prinesú tieto operácie, aký je ich efekt ?

Naši prví pacienti sú hypertonici, ktorým tlak neklesá pod 180/110 napriek tomu, že berú šesťkombináciu liekov. Podľa doterajších štúdií liečba znižuje tlak v priemere o 20 – 30 torrov. Efekt sa prejavuje po jednom až troch mesiacoch a kulminuje po rokudvoch. Ak tlak dlhodobo klesne, pacient potrebuje menej liekov. Tí, čo berú sedem, prejdú na trištyri. Tí, čo berú tri, budú brať možno jeden. Vysoký krvný tlak je najčastejšou príčinou mozgových príhod, infarktov a množstva ďalších orgánových komplikácií. Náš zákrok ponúka do budúcnosti nádej na akúsi prevenciu. Viete, liečba infarktu je veľmi drahá záležitosť, o liečbe mozgovej príhody ani nehovorím.

● Ako je to s preplácaním výkonu?

Treba si uvedomiť, že ide pravdepodobne do budúcnosti o prevratný spôsob v liečbe rezistentnej hypertenzie. Zatiaľ je v štádiu viac-menej klinického výskumu. Výsledky sa prejavia o dva až štyri roky. Až potom bude reálne cenové porovnanie s konvenčnými spôsobmi liečby. Vo svete takto preliečili okolo 4 000 pacientov. Poisťovne zákrok uhrádzajú v presne stanovených obmedzeniach len v Rakúsku a Nemecku. V ďalších krajinách je súčasťou liečby v klinickom skúšaní, resp. výkony hradia z grantov alebo samoplatcovským spôsobom. Podobne to bude aj u nás. Verím, že sila medicínskych dôkazov, ktoré pribúdajú doslova „z noci na ráno“, sprístupní novú možnosť liečby čoskoro aj z verejného poistenia.

● Donedávna bola rádiológia spojená viac-menej s vyšetrovaním, so zobrazovaním. V posledných desaťročiach stále viac lieči. Kde a kto začal s týmito revolučnými krokmi?

Priekopníkom intervenčnej rádiológie bol Američan Charles Dotter už v 60. rokoch minulého storočia. V 80. rokoch sa intervenčná rádiológia stala samostatnou klinickou subšpecializáciou rádiológie. Stala sa lídrom v zavádzaní miniinvazívnych liečebných postupov do medicínskej praxe a dosiahla široké uznanie a popularitu vo svete.

● Aký je stav intervenčnej rádiológie na Slovensku?

Keď som v roku 1996 začínal, chodili sme sa na intervenčnú rádiológiu pozerať do Česka. U nás sa v tom čase nerobilo takmer nič! Dnes je situácia iná. Svet sme dobehli. V posledných, povedzme šiestich rokoch sme urobili obrovský krok vpred a dokonca sa k nám chodia učiť lekári z okolitých krajín, stali sme sa významným európskym školiacim centrom v endovaskulárnej liečbe. Ako hlavný odborník mám povinnosť podpisovať výnimky na endovaskulárnu liečbu do zahraničia, myslím, že najlepšou vizitkou je, že si nepamätám v posledných rokoch žiadneho pacienta s komplikovanou aneuryzmou alebo s iným nálezom indikovaným na endovaskulárnu liečbu, ktorý by musel vycestovať za liečbou do zahraničia, lebo mu ju tu nevieme poskytnúť! Pritom v minulosti to bolo skôr pravidlo, prípadne boli títo pacienti ponechaní vlastnému osudu a neoperovaní. Okrem niektorých výkonov v onkointervenčnej rádiológii niet moderného postupu a výkonu, ktorý by sme na Slovensku v srdcovo-cievnych intervenciách nerobili. Ak zaostávame v niektorých výkonoch v prepočte na počet obyvateľov, tak je to dané len našimi finančnými možnosťami.

● Vaše pracovisko sa zaraďuje medzi najlepšie v Európe...

V rámci Európy sme popredným pracoviskom a dosahujeme veľmi dobré výsledky v liečbe zúžení krčných a mozgových tepien metodikou karotického stentingu s emboloprotekciou a v aortálnom endograftingu. Práve preto patríme medzi ojedinelé celoeurópske školiace centrá excelentnosti v intervenčnej rádiológii. Chodia sa k nám zahraniční lekári učiť napríklad perkutánnej (vpichom cez kožu) liečbe aortálnych aneuryziem v lokálnej anestézii.

● Určite poznáte stav v tomto medicínskom odbore na celom Slovensku...

Na Slovensku máme dnes v každom krajskom meste pracovisko intervenčnej rádiológie. Spoločnosť kardiovaskulárnej a intervenčnej rádiológie združuje okolo 50 lekárov so záujmom o intervenčnú rádiológiu a endovaskulárnu liečbu, stará sa o ich vzdelávanie a je ich stavovskou organizáciou. Dve desiatky špecialistov sa venujú tomuto odboru na plný pracovný úväzok. Pripravujeme ďalších mladých intervenčných rádiológov. Rozbehli sme projekt certifikácie v intervenčnej rádiológii. Ročne našimi metódami preliečime okolo 5 000 pacientov! To sú, myslím, dobré správy.

● Chirurgovia sa spoliehajú v operačnom poli na svoje oči. Rádiológ sa pozerá na obrazovku. Aké sú výhody a nevýhody?

Výhodou je jeden vpich do tela. Vo väčšine prípadov nie je potrebná anestézia. S tým je spojená krátka hospitalizácia a rýchly návrat človeka do života. Lekár musí poznať dokonale všetky zobrazovacie metódy, ktoré sú jeho jediným sprievodcom v tme. Na ich základe operuje pacienta vo virtuálnej realite – na obrazovke monitora. Cez malú ranku ovláda inštrumenty zavedené hlboko do orgánov pacienta. Operatér si manuálnu zručnosť musí pre každý typ výkonu zdokonaľovať v „pote tváre“ sám, zabalený v ťažkej olovenej veste, ktorá ho chráni pred škodlivým röntgenovým žiarením! Pre pacienta je rádioaktivita jednorazovo úplne bezpečná, horšie sme na tom my, ktorí sa pohybujeme v ionizujúcom žiarení dennodenne...

● Intervenčnými rádiologickými výkonmi pomáhate pacientom so širokou škálou ochorení. Ktoré sú najčastejšie?

Najmä srdcovo-cievne a onkologické, ale liečime aj iné vrodené alebo získané ochorenia. Mojou srdcovou záležitosťou je liečba a uzatváranie cievnych vydutí. Najčastejšie ohrozujú život človeka na najväčšej cieve v tele, ktorá vychádza zo srdca – na aorte – a tiež v mozgu. V tele sú ako časovaná bomba, ktorá nečakane a náhle vybuchne. Veľa našich pacientov prichádza so zúženými alebo aj s uzatvorenými cievami. Majú rôzne štádiá príznakov nedokrvenia mozgu, dolných končatín alebo obličiek či iných orgánov. Z menej častých výkonov spomeniem napríklad uzatváranie – embolizáciu – tepnovo-žilových skratov a ďalších cievnych anomálií, lokálnu chemoperfúziu podávaním liečiva cez prívodné tepny priamo do tumorov, ich uzatváranie – embolizáciu – atď.

● Mnoho žien trpí na hlbokú trombózu, viem, že aj tú už dokážete liečiť.

Bývajú to najmä mladé fajčiarky, čo zároveň užívajú antikoncepciu. Odstraňujeme im akútne žilové zrazeniny – tromby. Sú tu aj kurióznejšie prípady ženských ochorení žilového systému, ako tzv. pelvický kongestívny syndróm, čo je chorobné zmnoženie krčových žíl v malej panve. Prejavuje sa to výrazným prekrvením a bolestivosťou pri pohlavnom styku. Uzatvorením tejto patologickej žilovej cirkulácie dokážeme v lokálnej anestézii akoby šibnutím prútika odstrániť tieto ťažkosti za menej ako hodinu!

● Stretávate sa s bývalými pacientmi? Aké sú vaše stretnutia?

Motivujúce. Keď uvidíte v plnej sile a zdraví človeka, ktorého k vám pred pár týždňami priviezli na hranici smrti, cítite, že naozaj plníte poslanie a nevykonávate len prácu. Viete, že niet krajšieho pocitu ako ten, keď vám príde potriasť rukou niekto, koho vôbec nepoznáte, je na pohľad úplne zdravý, pričom ste ho zachraňovali, keď bol v kóme? Uzatvoril som mu roztrhnutú aortu alebo krvácajúcu mozgovú vydutinu. A on je dnes plnohodnotným a zdravým človekom. Po týždňoch si v prepúšťacej správe prečíta, kto ho vlastne operoval, a chce ho spoznať a vidieť na vlastné oči. Verte, to zoznámenie stojí za to.

Vzácne miesta dramatických stretov kultúr na južnom Slovensku

Hlboké veľkomoravské korene

Východ Podunajskej nížiny a Dolné Pohronie sú pomerne málo známe svojím osídlením z čias Veľkej Moravy. A pritom môže niekedy ísť o unikátne veľkomoravské centrum významné nielen z hľadiska našej krajiny, ale dokonca aj celej Panónskej panvy.

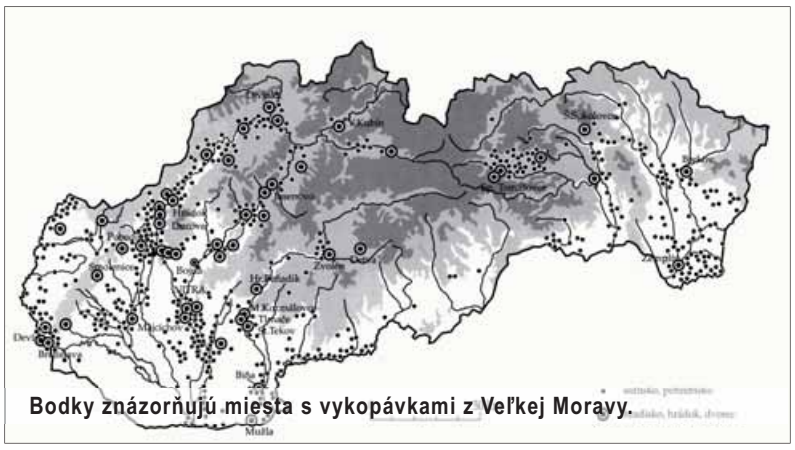

Bodky znázorňujú miesta s vykopávkami z Veľkej Moravy.

Dodnes žijeme v tesnej blízkosti niekdajších sídlisk Slovanov. Mnohokrát sa pohybujeme popri veľkomoravských centrách bez toho, aby sme to čo i len tušili. Na ich pôvodnom mieste už nenájdeme takmer nič; stopy po nich nájdeme už len v múzeách. Ale pod zemou je toho na objavovanie ešte dosť aj pre nasledujúce generácie.

■ PANÓNSKY DIV A ZÁHADA

Bíňa je neobyčajné miesto. Archeologické výskumy tu prebiehajú takmer nepretržite a dokazujú, že tu dejiny hlboko vryli svoje odtlačky. Dolný tok Hrona sa za Bíňou asi po pätnástich kilometroch vlieva pri Štúrove do Dunaja a poskytuje priľahlému územiu úrodnú pôdu. Ľudia si túto oblasť vyhliadli ako vhodné miesto pre svoj domov už pred 6 000 rokmi. Postupne tu vznikali prvé pevné obydlia a neskôr kultúrne a náboženské centrá – románska rotunda, kláštory, klasicistická bazilika. Bíňa sa však preslávila najmä obrovskými valmi, postavenými oveľa skôr. Opevnenie v takomto rozsahu neexistuje v celej Panónskej panve. Jeho tvar je výnimočný a mohutnosť extrémna.

Valy pôvodne tvorili tri prstence navŕšenej zeminy rôznej veľkosti s jedným centrom, napojené kolmo na Hron. V dĺžke päť kilometrov dodnes chránia vyše sto hektárov zeme, vrátane súčasného bíňanského osídlenia. Do takej obrovskej plochy by sa zmestilo asi sto futbalových ihrísk. Dnes možno tušiť monumentalitu opevnenia za zachovanými, až desať metrov vysokými a naspodku až dvadsaťosem metrov širokými valmi. Na niektorých miestach valy ukrývajú domy, inde na nich domy doslova sedia. Kto a prečo ich vybudoval, stále nie je jasné. O ich pôvode rozmýšľal už Matej Bel a doposiaľ vzniklo niekoľko teórií. Samotní Bíňania im dodnes hovoria avarské valy. Jedna zo súčasných teórií hovorí aj o veľkomoravských koreňoch. Vnútorný priestor opevnenia v blízkosti dodnes stojacej rotundy a baziliky je bohatý na archeologické nálezy z čias Veľkej Moravy, no najdôležitejšie sú nájdené veľkomoravské zvyšky stavieb s pokladom železných hrivien, hrobov a ostané nálezy zapustené do valov, ktoré dopomohli k presnejšiemu datovaniu vzniku valov. Valy stavali v 9. až 11. storočí bez akejkoľvek súvislosti s predchádzajúcim osídlením a neovplyvnili ani jeho neskorší vývoj. V závere ich funkčnosti historici predpokladajú, že opevnenie poslúžilo vojenským zámerom kráľa Štefana v boji proti maďarskému pohanskému veľmožovi Kopáňovi.

S vývojom osídlenia sa valy rozrušovali, na niektorých miestach ich preťali koľajnice, inde v ich blízkosti vyrástli roľnícke družstvá či iné spoločnosti. Bíňu osídlilo maďarské obyvateľstvo a na tamojšie veľkomoravské korene nedokázali z národného pohľadu nadviazať ani slovenské kolonizačné snahy po vojne. Zachoval sa iba pôvodný slovanský koreň Byn v názve obce podľa mena jedného zo synov slovanského rodu Hunt-Poznanovcov. Oživovanie slovanského ducha však neustáva a archeológia a história si kladú ďalšie otázky – prečo vzniklo takéto zvláštne opevnenie a prečo práve na tomto mieste?

■ ČENKOVSKÉ CENTRUM

Pozdĺž Dunaja v oblasti prírodných lesných rezervácií v Čenkove pri Mužli, len niekoľko kilometrov západne od Štúrova, sa tiahne dlhá dunajská terasa, obľúbené miesto stavania obydlí Veľkomoravanov. Dnes už ťažko identifikovateľné veľkomoravské centrum leží vo výške miestami až päť metrov nad hladinou Dunaja. Obohnané je zemným valom, kedysi spevneným palisádami, takže terén vo vnútri hradiska je asi tri metre pod valmi. Vnútro hradiska má ešte aj dnes akustiku podobnú uzatvorenému priestoru. Aké asi veľké muselo byť v tom čase, keď sa doposiaľ zachovalo v dĺžke až pol kilometra? Zistilo sa v ňom nezvyčajne veľké sústredenie sídliskových objektov – až 271, aj keď sídlisko neobývalo viac než 150 obyvateľov. V porovnaní s nitrianskym veľkomoravským centrom, ktoré malo približne dvetisíc obyvateľov, čenkovské centrum bolo menšie hradisko a ani svojou stavbou sa nijako neodlišovalo od ostatných centier v Nitriansku. Jeho poloha ho predurčila najmä na obchodný cieľ a keď malo – tak ako ostatné centrá – aj svoj správny charakter a plnilo strážnu i vojenskú funkciu. Veľkomoravské centrum v Čenkove

je dosiaľ pravdepodobne jediné na Slovensku známe veľkomoravské centrum pri Dunaji. Zaujímavé je, že ani čenkovské hradisko nenadviazalo kontinuálne tak ako bíňanské na predveľkomoravské osídlenia v okolí Štúrova a Radvane nad Dunajom, kde sa našli slovansko-avarské hroby. Nenašli sa totiž nijaké dôkazy ich vplyvu na čenkovskú materiálnu kultúru. Vznik tohto centra v 9. storočí sa vysvetľuje ako dôsledok kolonizačného procesu vtedajšej spoločenskej štruktúry, možno ako budovanie a územné zjednocovanie Nitrianskeho kniežatstva. Dunaj ako prirodzená hranica mu spočiatku predurčil militantné postavenie, neskôr, keď bolo k Veľkej Morave pripojené územie od Ostrihomu k Vesprému, Bakonskému lesu a dolnému toku Ráby, sa centrum pravdepodobne orientovalo viac na hospodársku činnosť. Dôvodom mohlo však byť aj spojenie oboch dunajských brehov. Napokon, takéto prepojenie zhodou okolností na tomto mieste fungovalo aj pred desiatkami rokov, keď zo slovenského brehu prevážala kompa našich zamestnancov na maďarskú stranu. Zánik veľkomoravského centra v Čenkove pri Mužli síce nastal po obsadzovaní tohto územia maďarským etnikom, ale archeologické výskumy nepotvrdili priamy vojenský zásah. Z čenkovského veľkomoravského centra sa začali Slovania vytrácať pravdepodobne postupne, prirodzene a dobrovoľne, aby v 12. storočí uvoľnili miesto novým obyvateľom a objektom malej osady známej pod názvom predium in villa Chenka.

■ KRIŽOVATKA KULTÚR

Prečo je výskyt veľkomoravských centier na juhu Slovenska ojedinelý, je tajomstvom aj pre archeológov. Tie však, čo tu existovali, predstavovali prvý a najužší kontakt s cudzími etnikami a náboženstvami. Pokiaľ si Slovania kontaktom s Avarmi zachovali svoju identitu a pretrvali, príchodom maďarských kmeňov v týchto centrách to už tak nebolo. Maďarské kmene spočiatku osídľovali iba neobývané a málo osídlené oblasti Pohronia a Podunajska. Symbióza Slovanov a Maďarov pretrvávala, čo dokladajú aj odkryté spoločné hroby. Spolužitie oboch kultúr nebolo založené na vojenskom konflikte, napokon aj maďarskí vojvodcovia mali záujem podmaniť si existujúci systém a využiť ho vo svoj prospech. Veľkomoravské centrá na dnešnom južnom Slovensku netvorili iba hranicu a kontakt niekedy aj viacerých kultúr a náboženstiev, ale aj stret dvoch kresťanských rítov a jazykovú hranicu v rámci vlastnej kultúry. Pohronie patrilo odjakživa do západnej kresťanskej duchovnej sféry, neskôr sa hranica stretu západnej a východnej sféry kresťanstva posunula priamo na Dolné Pohronie. Aj v jazykovej oblasti to bolo práve Pohronie, ktoré tvorilo najbližší kontakt medzi jazykovými tradíciami juhu stredného a západného Slovenska. Veľkomoravské sídliská a centrá sa počnúc 10. storočím pretavovali na komitátnu sieť, začlenili sa do uhorského kráľovstva a na dlhé storočia stratili svoju národnú štátnosť.

Ivana HORNÁ

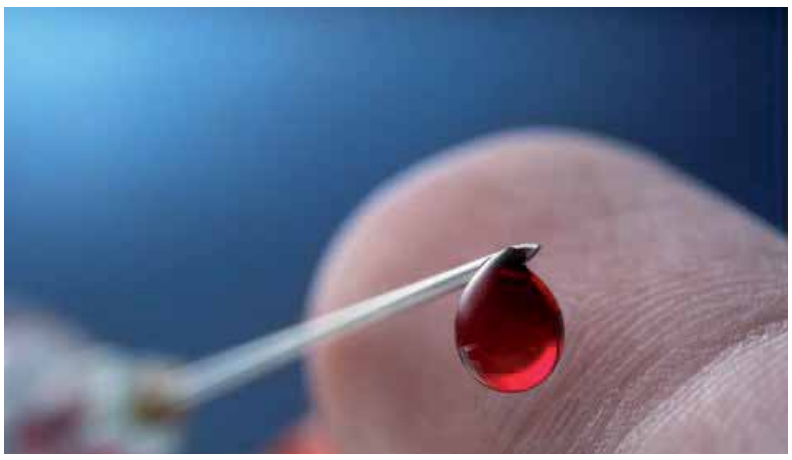

Krvnú plazmu predávame zahraničiu

Humanita podhodená molochovi

Zdecimované slovenské zdravotníctvo dostalo ďalšiu ranu pod pás. Exminister zdravotníctva I. Uhliarik (KDH) podpísal pre švajčiarsku súkromnú firmu Sanaplasma licenciu umožňujúcu vývoz slovenskej krvnej plazmy do zahraničia na komerčné ciele. Urobil tak napriek nesúhlasu odborníkov.

Prezidentka Slovenského červeného kríža (SČK) H. Kobzová v otvorenom liste ministerke zdravotníctva Z. Zvolenskej vyjadrila v mene 80-tisícovej členskej základne znepokojenie a ostrý protest proti udeleniu tejto licencie. „Pôsobenie súkromnej švajčiarskej firmy Sanaplasma v podmienkach Slovenska považujeme za antihumánny čin, ktorý bezprostredne ohrozuje najcennejší kapitál našej, nie blahobytom prekypujúcej spoločnosti. Mnohí naši občania žijú v nepredstaviteľne skromných a ťažkých podmienkach, medzi nimi aj darcovia krvi. Ponúkať 15 eur za plazmu, za hodnotu, ktorú nie je možné vyčísliť, a lákať na to ľudí v čase odkázanosti, je hyenizmus modernej doby," píše sa v liste, ktorý sa končí výzvou Najvyššej rady SČK ministerke zdravotníctva, aby, ak je to možné, zastavila dehonestáciu a ničenie ideálov v ľuďoch, ktoré SČK rozvíja skoro storočie. Na otázku SNN, ako vníma SČK postup exministra a či ho považuje za krok v rámci platných legislatívnych noriem, prišla nasledujúca odpoveď: „Vnímame to ako ohrozenie bezpečnosti dostatku krvi na Slovensku pre našich obyvateľov a nemocnice. Obávame sa, že človeka, ktorý je na to odkázaný a rozhodne sa plazmu za úplatu darovať, môžeme stratiť ako darcu krvi. Európska legislatíva zakazuje vznik súkromných centier na odber krvnej plazmy, preto nás fungovanie takéhoto centra na Slovensku veľmi znepokojuje."

■ *VAROVANIE ODBORNÍKOV*

Biznis, ktorý Švajčiari vďaka ústretovosti I. Uhliarika rozbehli v priebehu apríla toho roka, majú podľa licencie garantovaný až do septembra 2012. Exminister, ktorý „sa preslávil" aj križiackym ťažením proti lekárskej komunite a presadzovaním privatizácie nemocníc, je prvým ministrom zdravotníctva v histórii samostatného Slovenska, ktorý dal písomný súhlas na vývoz krvnej plazmy do zahraničia na komerčné ciele.

Odborníci varovali exministra pred takýmto krokom, lebo Slovensko samo nemá tejto vzácnej medicínskej suroviny dostatok a nedokáže kryť svoje potreby. Podľa hlavného odborníka pre transfuzológiu M. Peprného, krvnú plazmu vyváža aj Národná transfúzna služba (NTS), ale táto sa vracia spracovaná v podobe liečiv do slovenských nemocníc a slúži slovenským pacientom. Čo však nie je prípad krvnej plazmy, ktorú od darcov vykupuje firma Sanaplasma. Tá bezo zvyšku končí v zahraničí. Predstavitelia NTS upozorňujú aj na ďalšie riziko spojené s odplatným odberom krvnej plazmy. Darcovia v takýchto prípadoch majú tendenciu zatajovať svoj skutočný zdravotný stav, aby nemohli byť vyradení z darcovstva. Tým môže byť ohrozená aj bezpečnosť príjemcov takejto plazmy. Ponižujúcich 15 euro v gastrolístkoch za odber, ktoré konateľ švajčiarskej súkromnej firmy nazval „nefinančná náhrada na jedlo a dopravu, je pre ľudí s nízkym príjmom dosť silná motivácia na to, aby si dali plazmu odobrať tam, kde za to niečo dostanú. Slovensko tak stráca dobrovoľných darcov krvi a ohrozené sú aj krvné zásoby na Slovensku, keďže po darovaní plazmy je odber krvi možný najskôr o mesiac.

■ *NEŽELANÉ ZVIDITEĽNENIE SA*

Legislatíva Európskej únie zriaďovanie súkromných centier na odber krvi a krvnej plazmy nedovoľuje. Prvé takéto centrá vznikli ešte pred zákazom v Rakúsku a v Nemecku. Po jeho zapracovaní do európskych predpisov sa v celej Únii našli len tri členské štáty, ktoré zákaz porušili. Vďaka I. Uhliarikovi je Slovensko jedným z nich (ďalšie sú Česká republika a Maďarsko – pozn. red.).V Českej republike pôsobí Sanaplasma už niekoľko rokov. Zriadila osem odberných miest a podľa vyjadrenia Fakultnej nemocnice v Brne zásadným spôsobom mení etické princípy darcovstva krvi, ktoré redukovala na obchod a finančný profit. Princíp bezplatného darcovstva je pritom zo strany štátnych orgánov i orgánov EÚ vnímaný ako jeden z významných pilierov bezpečnosti liečby krvou. Exminister Uhliarik podpis licencie nevníma ako problém. Podľa vlastných slov zákon neporušil a pridelením licencie len zrušil monopol Šarišských Michalian.

Oto BALOGH

Foto: SITA, archív

Bezvedomie nášho historického vedomia

Vysokoškolský profesor histórie Roman Holec začal svoju úvahu o dejinách vetou: „Ak chceme uvažovať nad tým, aké dejiny potrebujeme, treba si najprv položiť otázku, či vôbec potrebujeme nejaké dejiny.“ Čudná úvaha historika, čudné poddávanie sa pesimizmu nad stavom historického vedomia v slovenskej spoločnosti.

Aké historické vedomie môže Slovák vôbec mať, keď ani také opory z histórie ako kráľ Svätopluk či Veľkomoravská ríša nezostali po nadobudnutí samostatnosti, a teda aj možnosti slobodného bádania, nespochybnené. Keď slovenskí historici takmer celú podobu minulosti, zachovanú v písomnej alebo ústnej podobe, dokázali rozvrátiť a hodiť do ríše mýtov. V takom prostredí samozrejme vzniká hlad po poznaní a je scestné priznávať ho len malej vzorke obyvateľstva, ako tvrdí Holec. Navyše, svoje presvedčenie o tom, že Slováci nemajú záujem o dejiny, komentuje spôsobom urážajúcim celý národ: „Tak ako sa dá jesť aj bez príboru, dá sa žiť aj bez dejín.“ Komu vlastne tieto slová adresoval?

Nemožno sa čudovať, že v prostredí vyprahnutom na dejiny sa vynárajú rozliční samoukovia, nadšenci, hľadači vlastných koreňov. Slovensko je Saharou v zmysle archeologického poznania. Tak ako sa predpokladá, že pod Saharou je uväznená voda, tak môžeme predpokladať, že pod povrchom zeme je ukrytá naša starodávna história. Prečo sa jej dotýkame len sporadicky, prečo nejestvuje program na osvetlenie našej minulosti, treba dnes hľadať už len v nás Slovákoch. Na druhej strane si musíme položiť otázku, čím sme takí výnimoční, že sa nám bránilo a azda aj bráni v poznávaní vlastnej histórie? Koho by ohrozili nové poznatky? Sčasti na tieto otázky dávajú odpoveď nadšenci histórie. Profesionálni aj amatérski. Medzi profesionálov s úplne novým pohľadom na dejiny Slovákov patrí Cyril Hromník, ktorý v súčasnosti žije v Kapskom Meste v Juhoafrickej republike. Vydal knižku Sloveni/Slováci, kde sú vaše korene? K amatérom s netradičným prezentovaním histórie zasa možno prirátať P. Klebana a O. Cvengroscha. Cvengrosch vydal publikáciu Tajné dejiny a Klenba Slovensko na Ptolemaiovej mape. Spomínaných autorov síce odmietajú historici tradicionalisti, ale predsa len prinášajú čerstvý závan do našich stuchnutých dejín. Odvážne sa púšťajú do ich objasňovania a uvádzajú zaujímavé postrehy. Napríklad o germánskych kmeňoch za Dunajom, uctievajúcich staroslovienske božstvo Hromu, alebo o Svätoplukovom meste Zlaté Moravce.

Slováci sa nestratili len v dávnej minulosti. Dejiny minulého storočia sú na nepoznanie od toho, ako ich zachytili vo svojich spomienkach svedkovia tých čias. Napokon ani naša súčasnosť nemá reálny odraz v písomných prejavoch. Často sa hovorí, že žijeme virtuálnu realitu. Dokedy?

Eva ZELENAYOVÁ

Antická detektívka z pevnosti Kelemantia alebo stratený príbeh slovenských dejín

Láska v múroch Limes romanus

Zuzana KUGLEROVÁ - Foto: Ivan BROŽÍK

Píše sa rok 320 nášho letopočtu. Alebo 330? Nie je to až také podstatné. Rímska ríša už nie je tou, čo bývala. Rozrástla sa o nové provincie – lenže práve tie ju oslabujú a odčerpávajú jej sily. Patrí k nej aj Panónia. Vo všetkých provinciách treba udržiavať poriadok bičom a cukrom. Taká je politická taktika, ktorú Rimania používajú...

Zdá sa, že taktika cukru a biča najviac účinkuje pri potýčkach s Kvádmi. Tí sú zo všetkých najodbojnejší. Dokonca sa spojili so Sarmatmi, a to už znamená pre Rimanov hrozbu. Preto cisár Konštantín navrhol kvádskemu kráľovi prímerie. Vitrodorus chcel svojmu ľudu zabezpečiť mier. Preto s podmienkami súhlasil a dokonca strpel aj to, že si Konštantín vypýtal za rukojemníka jeho syna Vitrodorusa. Odvtedy bol na hraniciach Dunaja pokoj a Vitrodorus sa stal akoby členom cisárovej rodiny. Bol to inteligentný mladík, zapáčil sa nielen cisárovi, ale aj jeho žene a dcéram. Tak sa zžil s rímskym spôsobom života, že si zmenil meno. Premenoval sa na Gabinia. Možno by sa stal aj rímskym občanom, keby ho nezastihla správa o otcovej smrti . Musel prevziať zodpovednosť za kvádske kráľovstvo. Vychovaný v Ríme nechcel nič iné, len žiť s Rímom v mieri. Kvádi sa správali podľa príkladu svojho mladého kráľa. Nebránil sa, keď Rimania začali stavať na ich dunajskom brehu nové vojenské opevnenia. Neveril, žeby veľký cisár porušil dohodu, ktorú uzavrel. Konštantín chcel aj osobne dokázať, že mu záleží na tom, aby bol na hraniciach s Kvádmi mier. Odcestoval do Sirmia, ktoré bolo centrom Panónskej provincie. A s ním prišla aj jedna z jeho dcér. Aká bola? Nuž iste veľmi pekná. Taká, ako bývajú mladé nevesty. Akurát sa mala vydávať...

■ MARCELLINOVO SVEDECTVO

Spomína to vo svojej knihe Rímske dejiny sýrsky cestovateľ Marcellinus, ktorý žil v rokoch 330 až 400 nášho letopočtu. Dokonca nám zachoval aj meno ženícha – Gratianus. Wikipedia prezrádza, kto to bol. Syn vplyvného Valentiniana, ktorý sa stal neskôr cisárom. Cisárova dcéra si musela vziať toho, koho jej predurčili. Čudné je však, že sa pred svadbou odobrala do Sirmia a odtiaľ na územie dnešného Slovenska, do vazalského kráľovstva Kvádov. Skúsme si ju predstaviť. Bohatú Rimanku z vysokopostavenej rodiny, mladučkú a krásnu. Prečo sa takéto dievča ocitlo na Slovensku? Čo tu robí? Je tu z vôle svojho otca? Alebo zo svojej vlastnej...

Do príbehu, ktorý nám opisuje Ammanius Marcellinus v svojich Rímskych dejinách, niekedy v tomto okamihu opäť vstupuje kvádsky kráľ Gabinius. Opäť si môžeme položiť otázku: Aký bol? Nič o ňom nevieme, iba to, že sa stal obeťou rímskych intríg a úskokov. Nechajme zase prehovoriť Marcellina a jeho dejiny: „Valentinianus horel túžbou opevniť hranice. Prikázal vybudovať tábory s posádkami za Dunajom, priamo na území Kvádov. Domáce obyvateľstvo to znášalo s nevôľou. No bránilo sa iba posolstvami na cisársky dvor a šomraním. Vtedy Maximius, žiadostivý každej neprávosti, ktorú ešte umocňovala pýcha na jeho hodnosť prefekta, sa osopil na Equitia, magistra brannej moci, ako na tvrdohlavého lenivca. Pred cisárom vravel, že dielo by už bolo dávno dokončené, keby hodnosťou vojenského náčelníka poverili jeho syna Marcelliana. Čoskoro sa tak stalo. Marcellianus, nesmierne nadutý, sa po svojom povýšení vydal na cestu a hneď sa dal do ďalšieho opevňovania pevnosti. Napokon, predstierajúc láskavosť, pozval na hostinu kvádskeho kráľa Gabinia, ktorý ho zdvorilo žiadal, aby s výstavbou opevnení prestal. Pri stole ho dal Marcellianus nič netušiaceho zavraždiť, čím hanebne zneuctil posvätnosť povinnosti uctenia si hosťa. Tento čin Kvádov veľmi rozzúril. V žiali nad kráľovou záhubou vyslali zjednotené plieniace tlupy, ktoré prekročili Dunaj. Napadli rímskych osadníkov, zamestnaných práve na poli žatvou. Väčšinu z nich dorúbali a všetko, čo zostalo, si odviedli domov. Bezmála by bola padla do zajatia aj Konštantínova dcéra. Práve jedla v štátnom dvorci. Ešteže riadením dobrotivého božstva bol tam prítomný aj miestodržiteľ provincie Messala, ktorý ju posadil do svojho koča a prudkým cvalom odviezol.“

■ EŠTE RAZ DEJEPISEC

Toľko citácia z Rímskych dejín Ammania Marcellina. Hneď na prvý pohľad je zrejmý jeho nevraživý tón, s ktorým píše o Maximiovi a jeho synovi Marcelianovi. Pozrime sa teda, kto sú a prečo si na nich Marcellinus brúsi svoje ostré pero. Ako uvádza, Maximius bol prefekt. Takúto vysokú hodnosť však dostávali len najbližší cézarovi príbuzní. Otázka však znie: ktorého cézara? Nazrime do roku 310 nášho letopočtu. Je to desať rokov predtým, než sa odohráva náš príbeh. V Rímskej ríši vládne Dioklecián. Bremeno obrovskej ríše však príliš ťaží jeho plecia, preto vládu rozdelil medzi ďalších spoluvládcov, ktorým dal titul cézar. Sám si udelil vyšší – imperátor. Jeden zo spoluvládcov bol Konštantín Chlorus; druhý Gaius Galerius a tretí Maximinus. Je to veľmi príbuzné meno Maximiusovi. Ale nie totožné. V rímskych rodinách bolo zvykom dávať mená s rodovým koreňom. Napríklad veľký Konštantín mal syna Konstantiusa a Konstansa. Práve pre tento zvyk môžeme predpokladať, že Maximius bol príbuzným Maximiána. A v tom prípade sa kritickému peru sýrskeho historika netreba čudovať. Bol totiž v službách protivládcu Konštantína Veľkého, ktorý neskôr všetku moc v Rímskej ríši strhol na seba. Mnohí ho stotožňujú s Konštantínom Chlorusom, čo vládol s Diokleciánom. No bol to jeho syn. Konštantín ponechal ríši formu tetrarchie a snažil sa za spolucézarov dosadiť sebe verných ľudí. Nešlo to tak ľahko a Rímskou ríšou otriasla občianska vojna. Hoci Konštantín vyšiel z bojov o rímsky trón víťazne, neužil si ho dlho, iba sedem rokov. Sýrsky historik Ammanius vstupuje do služieb jeho spoluvládcu – Valentiniana.

■ NA DVORCI PRISTA

Teraz sa znova môžeme vrátiť ku Konštantínovej dcére, ktorá sa v tomto rozorvanom čase, keď rímskym trónom otriasali záujmy tetracézarov, ocitla „na štátnom dvorci Prista“ za hranicou Dunaja, na ktorej vyrastajú opevnenia Limes Romanus Na otázku, prečo sa tak stalo, nikdy nenájdeme uspokojivú odpoveď. História však pred nás kladie hádanku, ktorú môžeme riešiť ako detektívku. Zopakujme si hlavných protagonistov príbehu: ženích Gratianus, jedna z Konštantínových dcér a napokon Gabinius. Ponúka sa typický trojuholník. A mne z toho vychádza, že ženích nebol len jeden, ale hneď dvaja...

Možno mal cisár Konštantín trochu inú predstavu o budúcnosti svojej dcéry než Gratianus a Valentinian. Ak by sme mohli tento príbeh natiahnuť do väčších podrobností, možno by sme prišli na to, že Gratianovi ju prisľúbil ešte ako dieťa. No Konštantín po jednej z krvavých zrážok s Kvádmi priviedol so sebou kvádskeho kráľoviča ako rukojemníka. Jedna z jeho dcér sa doňho zaľúbila. Prezieravý cisár si uvedomil, aké výhody by mu vyplynuli z takéhoto vzťahu. Mohol by zadunajské kráľovstvo Kvádov pripojiť k Rímskej ríši bez boja a bez násilností. Bol však viazaný sľubom, ktorý dal Gratianovi a Valentinianovi. Rozhodnutie nechal na dcéru. A tá svoju voľbu preukázala tým, že prišla až do rímskeho opevnenia za hranicou Dunaja, do kráľovstva Kvádov.

Človek mieni, Pán Boh mení – tak hovorí jedno zo slovenských porekadiel. Lenže v tomto prípade menili ľudia, čo túžili po moci. Treba ešte objasniť, prečo cisár Konštantín nemohol dať svoju dcéru porímštenému vazalskému panovníkovi. Provincie v Zadunajsku neboli jeho jediná starosť. Ba práve naopak. Keďže im venoval veľa pozornosti, takmer prišiel o ďalšie, o ktoré musel bojovať s Perziou. Preto urýchlene odchádza zo Zadunajska. Bez ochrannej ruky cisára sa kvádsky kráľ Gabinius stáva korisťou po moci bažiaceho Valentiniana a jeho syna Gratiana. Zabijú ho. Nápadné je, že už je aj prichystaný povoz, čo má dopraviť cisárovu dcéru do bezpečia. Kým sa dievča stihne spamätať, Gabinius je mŕtvy a ona na ceste do Sirmia. Tu na ňu čakal Gratianus, ktorý sa s ňou chce oženiť. Celkom nakoniec treba zodpovedať, aký bol ďalší osud Konštantínovej dcéry? A vôbec – ktorá z jeho dcér to bola?

Kelemantia - rímsky vojenský tábor pri Iži.

■ ZO ZÁVOJA ČASU

Edward Gibbon v knihe Súmrak Rímskej ríše píše, že Konštantín veľký mal tri dcéry. Jedna z nich dostala meno podľa neho. Volala sa Konštantína. Je to naša princezná? Zdá sa, že áno. Keď sa totiž pozrieme do Wikipedie, zistíme, že Gratianus si skutočne vzal za ženu Konštantínu. Hneď ďalej sa tam však uvádza, že toto meno dostala ako pohrobok a že sa za Gratiana vydala až po smrti svojho otca ako dvanásťročná. Natíska sa však pochybnosť: je možné, žeby dvanásťročné dievča z cisárskeho rodu cestovalo samo po nebezpečnom vojnovom pohraničnom pásme? Pri lúštení tejto hádanky teda musíme vychádzať aj z ďalších predpokladov. Zostávajú nám ešte ďalšie dve dcéry. Ich mená zastiera závoj času. Zmienku o jednej z nich však predsa nájdeme. Je ňou Teodora, svätica ranného kresťanstva, o ktorej legenda vraví, že bola Konštantínovou dcérou. Dostala to isté meno, ako mala aj jeho matka.

Skúsme sa bližšie na ňu pozrieť a opäť popustiť fantázii opraty. Gratianova pôvodná snúbenica nie je totožná s jeho neskoršou manželkou Konštantínou, aj keď je tiež dcérou cisára Konštantína. Je staršia od svojej sestry, navyše zaľúbená do kvádskeho kráľa. Prišla do kráľovstva Kvádov naplniť veľký sen svojho otca a zároveň lásku k mužovi, ktorý bol ako rukojemník dlhé roky súčasťou ich rodiny. Veď cisár Konštantín chcel za hranicou Dunaja vytvoriť novú provinciu. Najvýhodnejší spôsob, ako to dosiahnuť, bol politicky sobáš jeho dcéry so spriateleným kráľom. Lenže tá bola už v detstve zasnúbená synovi jeho spoluvládcu Valentiniana. Sled udalostí láske princeznej a mladého kráľa neprial. Konštantín nečakane zomrel a začína sa boj o jeho trón. V priebehu jedného-dvoch rokov sa na ňom vystriedajú viacerí kandidáti, až kým Valentinian nezabojuje najmocnejšou zbraňou, ktorú má: cisárovou dcérou, ktorú sľúbili za ženu jeho synovi. Potrebuje sa zbaviť jedinej prekážky – kvádskeho kráľa, do ktorého je cisárova dcéra zaľúbená. Urobí to diplomaticky. Naoko súhlasí s jej rozhodnutím. Necháva ju odísť do ,,štátneho dvorca“ v Priste. Vie, že sem za ňou príde aj Gabinius. Za iných okolností by sa sem nedostavil a zostal by ako trvalá hrozba ukrytý v lone (slovenských) hôr. Napriek tomu je Gabinius opatrný. Prichádza až po tom, keď sa začína na „jeho“ brehu Dunaja nezvyčajná stavebná činnosť. Malú vojenskú pevnosť, ktorá tu vznikla už za Marca Aurelia, Rimania začínajú opevňovať. Bez jeho dovolenia a vedomia. Napriek tomu sa k nim správa zdvorilo a žiada ich, aby s tým prestali. Predpokladá, že jeho priateľstvo s cisárovou rodinou spečatí svadba. Namiesto svadby je však pohreb. Gabinia zavraždia a Konštantínovu dcéru unášajú do Smirnia, kde je už všetko pripravené na to, aby sa vydala za Gratiana.

■ URODZENÁ KRESŤANKA

A naozaj sa vydala? Podľa mňa nie. Radšej sa rozhodla pridať k príslušníkom nového náboženského hnutia, ktoré sa síce jej otec snažil chrániť, no prenasledovali ho všetci cisári pred ním a aj niektorí po ňom – ku kresťanom. Jej tvrdošijné odmietanie však Valentiniana nezastavilo. Oženil svojho syna s jej mladšou sestrou. Navyše to bolo pre neho výhodnejšie. Vzťah s mladým kvádskym kráľom princeznú poškvrnil. Marcellinus dokonca píše o ,,pohane a zneuctení“ Konštantínovej dcéry. Je dosť možné, že medzi ňou a Gabiniom došlo aj k telesnému zblíženiu...

A v ktorej pohraničnej rímskej pevnosti ,,na druhom brehu Dunaja“ sa mohla odohrať úkladná vražda vazalského kráľa Gabinia? Podľa všetkého to bola Kelementia – dnes Iža pri Komárne. Rozkladal sa tu rímsky vojenský tábor, prvý na ľavom brehu rieky Dunaj. Pevnosť vybudovali rímski legionári už za vlády cisára Marca Aurelia (161 – 180) v období markomanských vojen. Po germánskom útoku v roku 179 tábor zanikol. Koncom 2. storočia po skončení markomanských vojen postavili Rimania na mieste pôvodného tábora kamenný kastel. V 4. storočí došlo k stavebným úpravám, no krátko po smrti Valentiniana bola pevnosť zničená...

Po Slovensku sa ako nezastaviteľná nákaza šíri duchovná prázdnota

Úroveň vedomostí povážlivo upadá

Ivan BROŽÍK - Foto: internet

„Keby hlúposť nadnášala, tak si tu poletujete ako holubička," zaznelo kedysi v bájnom televíznom nemocničnom seriáli na adresu svojráznej staničnej sestry. Zdá sa, že časť dnešných takmer už štyridsiatnikov, a samozrejme od nich mladších, nebude mať s poletovaním väčší problém. Nie vždy vlastnou vinou sa totiž ich vedomostný rozhľad radikálne zužuje. Naša spoločnosť sama sebe trestuhodne toleruje, že jej väčšia časť nateraz neodvratne hlúpne.

Začať ráno pracovného dňa čítaním článku v mienkotvornom denníku, v ktorom sa v istej súvislosti píše „... už od čias Dostojevskija", nie je nič výnimočné. Naopak, zaujme, že autor článku – žurnalista – aspoň tuší o existencii klasika svetovej literatúry, aj keď o slovenskej gramatike zrejme počul a chcel počuť naposledy v štvrtej ľudovej. Internetový portál SME sa zas vytasil s titulkom „Busha podporil Romenyho" a ani na druhý pokus po upozorneniach čitateľov sa autorovi nepodarilo dať titulok aspoň do trochu zrozumiteľnej a faktograficky správnej podoby. Nuž, nie všetko zvládnu automatické prekladače. Na niečo je ešte treba aj vlastný mozog. Nebudeme však teraz rozoberať katastrofálne (ne)znalosti materinského a zároveň štátneho jazyka, na to sú jazykoví odborníci, ktorí, zdá sa, žiaľ, už taktiež rezignovane pohádzali svoje odborné flinty do žita. Azda len – tí, ktorí ešte majú žalúdok sledovať program našich televízií, tí asi najlepšie vedia koľko vypípaných výrazov v jednej vete sa takej priemernej celebrite podarí vyprodukovať. A ak od slovenských spisovných slov okrem vulgarizmov odrátame aj anglicizmy a výrazy zo sociálnych sietí, potom pôvodnej slovenčiny v mediálnych textoch zostáva tak desatina. Nikomu to neprekáža?

■ MENTÁLNE BEZDOMOVSTVO

Vo vedomostných súťažiach, ktoré ponúkajú české televízne stanice, sa vždy objavia otázky z histórie českého národa. Kedy vládol Karol IV., kto bol Otakar, Anežka, akým dielom sa pričinili o českú štátnosť. A napočudovanie, odpovede, aj keď „len" väčšinovo, zvládajú aj tínedžeri. Autori podobných relácií na Slovensku do súťaží vyberajú znalostné otázky napríklad z histórie USA, ale o našu vlastnú históriu sa ani neobtrú. Buď pre jej neznalosť, alebo – čo je horšie – jej ignorovanie. Vo vzácnych spravodajských anketách však vidíme, že mladšia generácia ani len netuší, čo bolo Slovenské národné povstanie, kedy sa skončila druhá svetová vojna a na otázky z hlbšej histórie Slovenska nereaguje vôbec – okrem prihlúpeho úsmevu. Kto je za to zodpovedný? Rastie nám generácia, ktorá ani len netuší, prečo a ako vznikol štát, v ktorom žije, a teda nemá k nemu absolútne nijaký vzťah. Ozaj, vie sa niekto z čitateľov rozpamätať na to, kedy naposledy čítal či počul v našich médiách slovo domovina, vlasť?

■ POMÝLENÉ HODNOTY

Hitom dneška je vzdelanosť a vzdelávanie. Na ľudí sa v tomto smere kladú čoraz vyššie nároky. Takéto rozširovanie duševného obzoru má však iba rozmer šírky, čiže iba šírka tvorí základ vzdelanosti. Múdrosť však paradoxne nemusí mať so vzdelanosťou nič spoločné. Múdrosť totiž nie je kvantifikovaná šírkou, ale rozmerom hĺbky. Prečo sa vlastne čudujeme, keď trebárs už žiaci na našich základných školách pijú v 15 rokoch až do opitosti a začínajú s fajčením už vo veku 11 rokov. Potvrdila to Národná správa o zdraví na základe prieskumu v roku 2009/2010 v rámci medzinárodného projektu Health Behaviour in SchoolAged Children. Slovenskí žiaci majú podľa tejto správy najnegatívnejší vzťah k škole a vzdelávaniu. Na druhej strane – je „in" mať titul z vysokej školy, akejkoľvek, bez toho, že by štúdium na tejto škole bolo začiatkom profesionálnej dráhy v odbore.

■ NEVEDIA SA VYJADRIŤ

Odborníci bijú na poplach, že už naša stredná generácia má vážne problémy so schopnosťou vyjadrovať sa, formulovať myšlienky, vyslovovať (vlastné) názory. Mladšie ročníky majú vážne problémy s pochopením literárnych textov. Verbálny prejav tak zjednodušujú, ako sa len dá, prispôsobujú ho strojovej komunikácii na internete a najmä akémusi medzinárodnému počítačovému žargónu. To zároveň vedie nielen k vedomostnej, ale aj k emočnej chudobe a prázdnote. Či o tom vedia alebo nie, ale ako hlupáci sa začínajú vyjadrovať a neraz i konať aj absolventi gymnázií a niektorých vysokých škôl. Hlavne, že je najdôležitejšie ovládať cudzí jazyk. Ale to najzákladnejšie minimum, prirodzenú povinnosť ovládať materinský a štátny jazyk, už takmer nikto od Slovákov nevyžaduje. Vlastne, ani múdrosť a nadanie sa tu až tak nenosia. Česť ešte stále mysliacej a tvorivej menšine!

Koniec pavúkov v Tatrách

Milan Vranka, výborný dokumentarista, milovník hôr, spolulezec a kamarát, si predsavzal čosi príznačné. Na neveľkom priestore sto šesťdesiatich strán spomenúť na tých, ktorí silou individuality pokorili najvyššie svetové štíty a súčasne svojimi výkonmi šírili slávu Slovenska. Zároveň ukazuje horolezectvo z druhej – krutejšej stránky, keď aj napriek majstrovstvu skalolezcov, ich kvalitám a skúsenostiam prináša tragédie.

Autor sa zahĺbil do starých novinových článkov, listov z výprav, do expedičných denníkov, postrehov či prepisov vysielačkových rozhovorov a prerozprával príbehy dvadsiatich troch dramatických osudov. Začínajú sa v Karpatoch, v okolí Piešťan, vo Fatrách a všetky sa zlievajú vo Vysokých Tatrách. Končia sa na Pamíre, v juhoamerických Andách, Kordillerách a v obrovskom himalájskom sne. Všetky majú spoločný tragický koniec. Kde sú hroby ich hrdinov, sa už v mnohých prípadoch asi nikdy nedozvieme.

Ivan Bortel a jeho štrnásť druhov prišlo o životy pod Huascaránom, Jozef Psotka na Evereste, bratia Pavol a Ondrej Pochylovci vo Vysokých Tatrách, Vladimír Plulík na Broad Peaku, Milan Krišťák a ďalší záchranári po páde vrtuľníka pri záchrannej akcii v Mlynickej doline, Juraj Kardhordó na Manaslu, Jindro Martiš pod Annapurnou, Karel Jakeš v Belianskych Tatrách, šiestich Slovákov pochovala lavína na Pamíre, traja sa nevrátili po páde na Pumori...

KNIHA TÝŽDŇA

Životy ďalších dvoch osobností horolezectva si zobrala zákerná choroba: Juraj Weincziller aj Ivan Gálfy jej podľahli po niekoľkoročnom boji. Milan Vranka v súbore črt zachytáva týchto ľudí prostredníctvom spomienok spolulezcov, priateľov a rodinných príslušníkov. Spojila ich aj smrť: našli ju priskoro a v horách...

Publikácia nadväzuje na titul Nezvestní z Everestu, keď v roku 1975 veľká britská expedícia vyliezla v ťažkej juhozápadnej stene Mount Everestu (8 848 m) novú cestu expedičným štýlom s použitím kyslíkových fliaš, množstva materiálu a s pomocou šerpov. Jej vedúci Chris Bonington vtedy vyhlásil: „Vyliezť túto cestu alpským štýlom je

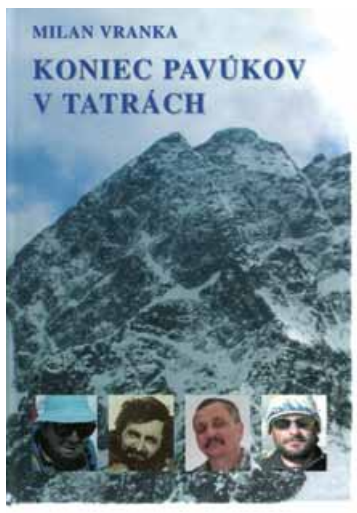

nereálne!" A výzva bola na svete. Písal sa 17. október 1988. Štvorica špičkových slovenských horolezcov – Dušan Becík, Peter Božík, Jaroslav Jaško a Jozef Just – preliezla juhozápadnú stenu Mount Everestu až na Južný vrchol alpským štýlom. Just potom vystúpil sám aj na hlavný vrchol. Svetový výkon z kategórie prelomových! Pri zostupe však všetci štyria zostali nezvestní...

Publikácia Koniec pavúkov v Tatrách je ilustrovaná autentickými farebnými fotografiami, ale i ďalšími snímkami z archívu rodín a autora.

(tbh)

MEDAILÓN

Emíliu „Milku" Vášáryovú nie je potrebné predstavovať slovenskému divákovi. Pokiaľ si staršia generácia rýchlo spomenie na filmy Majster kat či Medená veža, tá najmladšia má Milku sprítomnenú z českých filmov Horem pádem či Nestyda.

Stelesnenie ženskosti

Pripočítajme k tomu desiatky divadelných úloh a postáv v slávnych bratislavských „televíznych pondelkoch", tak dostaneme obraz herečky, ktorá vždy bola esenciou ženy, čo je v dnešných bulvárnych časoch hviezd s ich škandálmi jav zasluhujúci si prinajmenšom pozornosť.

Emília Vášáryová sa narodila v Hornej Štubni, ale detstvo prežila v Banskej Štiavnici, kde jej otec učil na gymnáziu. Pre „kádrové nedostatky" otca nemohla študovať na vysokej škole a k herectvu sa dostala cez recitovanie. Na súťaži Hviezdoslavov Kubín si ju všimol predseda poroty a rektor VŠMU Andrej Bagar, ktorý jej dopomohol k tomu, aby mohla študovať herectvo. Už na škole bolo jasné, že v jej prípade ide o mimoriadny talent. Hneď po jej skončení v roku 1963 ju prijali na bratislavskú Novú scénu a v ďalšej sezóne sa stala členkou SND, kde pôsobí dodnes. Na našej prvej scéne vytvárala spočiatku najmä lyrické hrdinky, aby vzápätí ukázala, že má v sebe danosti stvárňovať aj postavy s dramatickým, až tragickým nábojom. Najmä v hrách Hamlet, Herodias či Antigona nenechala odbornú kritiku, ale najmä divákov na pochybách, že sa na našej divadelnej scéne objavila skutočná osobnosť. Nasledovali ponuky z filmu, kde si zahrala okrem iného po boku Jana Wericha a celej silnej generácie slovenských hercov. Herec a režisér Emil Horváth mladší adresoval Milke Vášáryovej takéto vyznanie: Tak ako podstatné mená skloňujeme v slovenčine podľa vzorov žena, ulica atď., profesia herečka by sa dala skloňovať podľa vzoru Emília Vášáryová. Naša herecká stálica sa v týchto dňoch dožila krásneho jubilea 70 rokov a isto nielen naša redakcia jej k tomu srdečne blahoželá.

(mab)

HUMORESKA

Ako prežiť bulvár na internete

Už ani na salaši sa bača bez počítača nezaobíde. Dojiť sa zatiaľ tieto mašinky nenaučili, dokážu však zblížiť ďalekých príbuzných alebo zahnať nudu. Tiež starší, čo sa dušovali, že za ten čertov vynález v živote nesadnú, začínajú prepadať internetu. Mám preto minimálne psiu povinnosť, aby som hlavne ich varoval pred bulvárom na webových stránkach. To sú také internetové noviny, čo si v tlačenej forme prečítate za päť minút v autobuse. Avšak ak začnete čítať bulvár, zistíte, že ľudia sa skladajú iba z bradaviek a zadočkov. Nič iné, ani len hlavu, nemajú. Pri každodennom oznamovaní tohto závažného objavu využívajú bulvár škrabáci rafinovaný slovník. „Sexi Eva Herzigová: Poodhalila prsia a vystrčila bradavky! Vyzývavá módna šou v Bratislave: Dievčatá otrčili zadočky!", kričia na nás titulky.

Na inom slovenskom webovom portáli som našiel titulok: „Sexi Jennifer Aniston: Takto vystrčila zadoček!" Je však tiež možné, že rýchlokvasení bulvárni štrajcheri od seba bez hanby odpisujú, prípadne im šéfovia nahodili do počítača titulkovú šablónu, do ktorej dopíšu už len iné meno herečky či speváčky.

Zrejme aj preto český bulvár tiež zachvátila epidémia vystrčených bradaviek a zadočkov. Napríklad na webe kričí titulok: „Helena Zeťová vystrčila bradavky!" Nájdu sa však aj netušené poetizmy. Národ Nezvalov a Seifertov sa nezaprie. Na webe českého bulvárneho plátku Aha! čítate „Miranda Kerr: Vystrčila svá kůzlátka." Ani na Slovensku sme nezostali ukrátení od múzy, ktorá musela riadne kopnúť niekoho do hlavy. Autor titulku na istej webovej stránke, verný odkazu Sládkoviča, dokázal, že skutočne diamant v hrude nezhnije: „Britt Shelstad - bradavky sťa brilianty."

Dve najzákladnejšie časti tela Homo sapiens z pohľadu bulváru poskytujú však aj netušené možnosti. Titulok z jedného bulvárneho webu doslova vyzýva na obranu práv slovenských mužov, lebo „Škamlová odkazuje Slovákom: Bradavky ukazujem len v zahraničí!" Do ľúteho boja o najšokujúcejší titulok podľa mňa zapojili aj mimozemské celebrity, lebo istý tiulok na internete triumfálne hlása: „Žena má na nohe tretiu bradavku!"

Slovenskej žurnalistike by však skutočne prospelo, keby v bulvári prestali pracovať ľudožrúti z rovníkovej Afriky a prenechali miesto našim snaživcom. Tí majú tiež zvrátené chúťky, striekajú krvou, kade to len ide, ale nikdy priamo nevyzývajú na konzumáciu ľudského mäsa. Dôkaz z mojich „milovaných" bulvárnych webstránok, tri titulky za všetky: „Tento chrumkavý zadoček zahaľovať netreba: Ktorej speváčke patrí? Nicole Scherzinger s nahým zadočkom: Má polky na zahryznutie! Surovcová, Marko a iné: Ukázali šťavnaté zadočky!" P.S. Marko nie je chlap, ale podnikateľka Petra...

Milan ZEMO

Umelec Arpád Račko – autor Maratónca, Ikara i monumentálnej busty Karola Kuzmányho

Aj sochy majú svoje nevšedné osudy

Ján ČOMAJ - Foto: archív autora

Sochár Arpád Račko v ateliéri.

Arpád Račko, výrazná postava nášho sochárstva, autor pamätníkov a súsoší, rozihraných i poetických plastík, aj skvelých sochárskych portrétov. Hoci je jedným z mála výtvarníkov, ktorých pred rokmi ovenčili titulom národný umelec, žije utiahnuto vo svojom košickom ústraní, kde má všetko poruke – útulný domov, skromnú kresliareň, plný ateliér rozpracovaných diel, zeleň, bazén na osvieženie v spare, aj obchod, kde – a dnes už málokde – nájdete i gruzínsky koňak, ktorým víta svoje návštevy alebo si pripíja s hotovým dielom.

Márne by ste sa ho spýtali, koľko sôch vytvoril od pražských štúdií. Hoci ich bolo mnoho, navyše aj veľa obrazov a kresieb, ktorým sa venuje ako relaxu, odpovedal by slovami profesora J. Kostku: „Ak sochár vytvorí čo i len jedinú dobrú sochu, ktorá prežije generácie a má im čo povedať, urobil veľa.“

■ MLÁDENEC Z DOLNEJ ZEME

Csabaykolbász, vychýrená maďarská špecialita, má slovenské korene. Slovak Hand made. Nevymýšľam si. Potvrdí vám to aj majster Račko, a ten o tom čosi vie. Klobásky sem priniesli slovenskí prisťahovalci, keď osídľovali Turkami vyľudnený kraj. To je jednoducho pravda. A ešte sa čosi povráva: Jeden náš vrchár urobil také dobré klobásky, že mu ich kamaráti do dvoch týždňov zjedli, hoci mali vydržať do žatvy. Zaumienil si, že o rok s nimi vybabre. Šmaril do klobás trikrát viac štipľavej papriky. To robiť nemal. Zjedli mu ich do týždňa. Odvtedy čabianski Slováci robia iba pikantné klobásky.

Pred niekoľkými rokmi mal tu Račko výstavu plastík a obrazov. A práve v tom čase sa konal vychýrený Kolbász fesztival. Prihlásil sa aj s kamarátmi, čo ho sprevádzali. Doma kedysi robievali klobásy každú zimu, zachoval sa aj otcom ručne písaný recept s presnou gramážou ingrediencií. Dostali jeden z tristo šesťdesiatich stolov. Každý bol pre jednu kuchársku partiu, ktorá si povinne kúpila desať kilogramov mäsa, pre všetkých rovnakého zloženia, a dvadsať metrov čriev. Solenie a korenie voľné, na mlynček naši nasadili výpustnú vložku s osemmilimetrovými otvormi. Šéfkuchár Račko nalial do mäsovej zmesi ešte deci gruziňáku, akože inak! Dostali sa do osemčlenného finále. V ňom otcov recept, majstrovstvo našej partie a ten gruzínec dovedna získali druhú cenu. Bolo jasné, že zvíťaziť museli Maďari, inak by Jobbik komisiu zavrel na doživotie.

Arpádovi predkovia z otcovej i maminej strany boli Liptáci. Otec, už zamlada vychýrený mlynár, chodil zabiehať nové mlyny, hoci sám mlyn nevlastnil. Z roka na rok zamieľal modernejšie, medzi nimi aj nový košický mlyn, po trnavskom vtedy najväčší na Slovensku. Až sa raz vyskytla lákavá príležitosť dostať za lacný peniaz mlyn v Slovákmi osídlenej Békešskej Čabe. Neváhal. Tam sa narodil Arpád, tam má pôvod jeho krstné meno, tam začal chodiť do školy, tam niekedy v roku 1936 sa ho z ničoho nič učiteľ opýtal, čo je zač. Malý Arpád mu pokojne odpovedal, že Slovák. Čo?, spýtal sa učiteľ, červený v tvári. Čo si, ty sopliak? Slovák, povedalo chlapča, len už o niečo tichšie. Vtedy sa učiteľ rozreval:

– Ty si Maďar, rozumieš?! V Maďarsku si sa narodil, maďarský chlieb ješ, tak si Maďar, istenbaszszameg!

Aj to bol jeden z dôvodov, prečo sa rodina vrátila na Slovensko.

■ ZROD VÝTVARNÍKA

Parchovany. Veselá a rýdza východoslovenská dedina. Tu vyrastal. V škole mal raz nakresliť zajačika, ťahajúceho vozík s vajíčkami. Pochytil ho strach, že nakreslí iné zviera. Už mali kresby odovzdať a chlapča malo stále čistý papier. Všimol si to spolužiak. Vzal mu pravú ruku do svojej a začal ňou pohybovať po papieri. Vznikla akási abstraktná mazanica, z ktorej vytŕčali ušiská a dva gigantické predné zuby – ale zajaca by z tých čiar nik neuhádol. Nechali ho po škole, ale výkres bol ešte horší. Poslali ho rodičom s varovaním, že ak sa chlapec nezlepší, prepadne z kreslenia, čo sa v tejto škole a istotne ani v širokom okolí ešte nestalo. Mama sa vyľakala a nakázala Irenke, Arpádovej sestre, aby s ním kreslievala. O štyri roky staršie dievča prejavilo také pedagogické schopnosti, že sa chlapcovi stalo kreslenie vášňou. Kresbičkami zaplnil všetky čisté papiere v okolí, okraje čítanky, atlasu, aj učebnice dejepisu. A ešte škrabkanie do kriedy – ďalší patologický jav, od prvej triedy na košickom gymnáziu. Upratovačka sa raz právom rozčuľovala, že pod lavicami je vždy za lopatku bieleho prachu. Potom na zemi našla Arpádom zabudnutú drobnú sošku. Opýtala sa chlapca, či ju robil on. Priznal sa. Teta sa pousmiala a vraví: – Len si stružlikuj, chlapče. Ak budeš robiť takéto krásne veci, prídem sem aj trikrát denne upratať.

Na gymnáziu ho však viac zaujímali iné veci, tancovanie v súbore, bol sólistom a precestoval s ním celú republiku, stal sa dorasteneckým majstrom Prešova v skoku do výšky i majstrom kraja v hode diskom a do tretice – na svetovom festivale mládeže v Budapešti získal zlato v terénnom prekážkovom behu. Zvíťazila však ceruzka. Postupne kresby toho nemehla, čo div neprepadol z výtvarnej východy, posielala škola na rozličné prehliadky a súťaže, až po Spojené štáty, kde sa vtedy konala svetová súťaž detských kresieb na podporu UNICEF. Arpád sa ani nenazdal a jeho okolie mu určilo životnú dráhu, pričom o tom nemal ani kedy rozmýšľať. Niekedy sa veci dejú samy, takmer mimo nás.

■ PRAHA AKO OČARENIE

V septime sa so spolužiakmi Šaňom Eckertom a Ďusim Hegyessim prihlásil do výtvarného kurzu, ktorý viedol Július Bukovinský, známy autor impresívnych krajiniek, vedút a portrétov. Raz Ďuso nakreslil úžasnú hlavu dievčiny – Arpádovi odpadla akákoľvek chuť na kreslenie. Profesor Bukovinský mal čo robiť, aby ho prinútil prísť aj nabudúce. Keď potom pobadal mládencove sklony k plastike, zaviedol ho ku košickému sochárovi Jánovi Mathému. Títo muži nasmerovali Arpáda na Akadémiu výtvarných umení v Prahe. Profesor Lauda, významný český sochár, sa mu stal nielen starším priateľom, ale div nie druhým otcom.

Prahu pochopil ako jedno veľké múzeum výtvarných slohov a rozsiahlu sochársku galériu. S priateľmi, najmä maliarom Ignácom Kolčákom z Oravy, každú voľnú chvíľu škicovali na Malej Strane a vltavskom nábreží, v uličkách Hradčian i na českom vidieku. Nezabudnuteľným dojmom je preňho dodnes večer slovenskej poézie v pražskom Národnom divadle, z ktorého si najviac pamätá recitácie Evy Kristinovej a Márie Kráľovičovej. Keď sa nedávno, 12. júla, stretli u pána prezidenta na podujatí vydavateľstva Perfekt, Arpád Račko sa aj po šesťdesiatich rokoch obom dámam pred celým zhromaždením slovenských osobností vrelo za ten zážitok poďakoval a pani Maríne odovzdal krásny dar: jej bustu v bronze.

Školu absolvoval úspešne. Nielen s vyznamenaním, ale aj s mimoriadnym darom rektorátu – volalo sa to Čestný rok. Takýto absolvent mohol ešte rok zostať na akadémii, využívať všetky výhody školy a študentského stavu, ateliéry, dielne, internát, menzu, mať štipendium a ísť na index do galérií, múzeí, divadiel, kabaretov, na koncerty a výstavy zadarmo a pritom nemať nijaké povinnosti voči škole. Odbiehal do Košíc a Spišskej Novej Vsi, lebo na oboch miestach reštauroval kamenné časti umeleckej výzdoby gotických kostolov. Bol to perfektný štart do života.

■ ZHLTLA HO PRÁCA

Odvtedy pozorní autori reportáží, rozličných časopiseckých rozhovorov, výtvarnej monografie i memoárovej knihy ťažko nachádzali v jeho živote nevšedné témy, dramatické udalosti či pikantérie. Osudom sa mu stala práca. Šesť desaťročí úpornej roboty. Lebo sochárstvo, najmä ak je autor aj výsledným realizátorom monumentálneho diela, zváračom, brusičom, hutníkom, kamenárom, tesárom, je aj drina. Zaujímavejšie sú osudy diel. Napríklad stošesťdesiatcentimetrová socha Dievča s husľami. Stojí v pavilóne Ozón v Bardejovských kúpeľoch. Pred päťdesiati rokmi objavil Račko modelku s postavu ako stvorenou pre sochu, ktorá mala symbolizovať hudbu. Osud sochy mi rozpovedal:

Keď som sochu robil, prišiel do ateliéru môj priateľ, mladý košický lekár. Všetci sme boli ešte mladí. Videl, že pracujem, nechcel rušiť. Sadol si mlčky do kúta. Len zašepkal, akoby nahlas vyslovené slová mohli priestor znesvätiť, že počká, kým pre dnešok skončíme. Myslel som si, že prezerá skice, porozhadzované po stole, alebo listuje v časopisoch. Nie. On nespustil oči z toho subtílneho stvorenia a v duchu si povedal: To dievča bude moje. Nepodarilo sa mu to hneď. Najprv musel odplašiť jej priateľa. Potom si získať jej náklonnosť. Potom dokázať, že je jej hoden. Nakoniec sa jeho ctibažnosť, lebo na začiatku to sotva bola láska, zmenila v hlboký cit. Vzali sa, mali dve deti... Vidíte, a bardejovským hosťom moja socha nič o tom nehovorí. Alebo: Patrím k športovým nadšencom, s obdivom som sledoval výkony čierneho bežca Abebe Bikilu na olympiáde v Ríme. Bosý bežal na kamennej dlažbe Via Appia po maratónsku palmu. Musel som ho stvárniť. Keď som ju mal rozrobenú, prišiel Bikila do Košíc! Na maratón. Podarilo sa mi ho priviať v ateliéri. Pred príchodom som sochu umiestnil tak, aby ju zazrel, len čo vkročí... Vyrazilo mu to dych. Uvidel sám seba. Nevedel pochopiť, že ho portrétoval človek, s ktorým sa nikdy nestretol. Kým som bustu – bola ešte v hline – korigoval v konfrontácii s jej predlohou, skamarátili sme sa. Dostalo sa to do tlače, aj k vrchnosti, náš štát sa vtedy priatelil s režimom etiópskeho cisára Haile Selassieho – a veliteľom jeho čestnej stráže bol práve Bikila. Tak sa politici dohodli, že ČSR venuje moju bustu cisárovi. Tam sa však odohral krvavý prevrat, pričom vzbúrenci zaútočili aj na Bikilu. Podarilo sa mu uniknúť. O pár dní ho na ulici zrazili autom. Chlap s nezlomnou vôľou a bez nôh na ďalšej olympiáde súťažil v lukostreľbe. Ďalší atentát už neprežil. Písal som do Etiópie, že pošlem bustu na jeho hrob. List zostal bez odpovede. Ani neviem, či jestvuje jeho hrob. Ale bronzový portrét slávneho Etiópčana si našiel miesto vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.

■ KUZMÁNY A TÍ DRUHÍ

Majster Račko mi vyrozprával osudy mnohých ďalších sôch, komorných plastík i obrazov. Ako osudov pribúdalo – gruzínsky koňak sa po troche míňal.

Račko mi vykladal o soche Maratónca, ktorá niektorým radným pánom prekážala, lebo je bežec nahý, o monumentálnej buste Karola Kuzmányho, jedného zo zakladateľov Matice slovenskej, o Daidalovi a Ikarovi pred školským areálom Nad jazerom, na ktorú zrazu nemal investor peniaze, tak autor kúpil desať metrákov cínu, kilo vtedy za stoštrnásť korún, a odlial súsošie sám – a dnes ho prerastajú koruny neudržiavaných stromov, fontánka je zničená a bez vody a sokel otrasne počmáraný grafitmi, hovoril mi o tom, ako Srnku pred stanicou dvakrát znivočili, takže musela ísť po operáciách v ateliéri do múzea, že sochy v Košiciach prerástli úradníkom magistrátu cez hlavu, tak mesto všetky plastiky vyškrtlo zo svojej evidencie, takže sochy v Košiciach nemajú gazdu. V metropole, ktorá má byť onedlho Hlavným mestom kultúry v Európskej únii...

Ale to sme už odbočili od vznešeného umenia k našej všednosti.

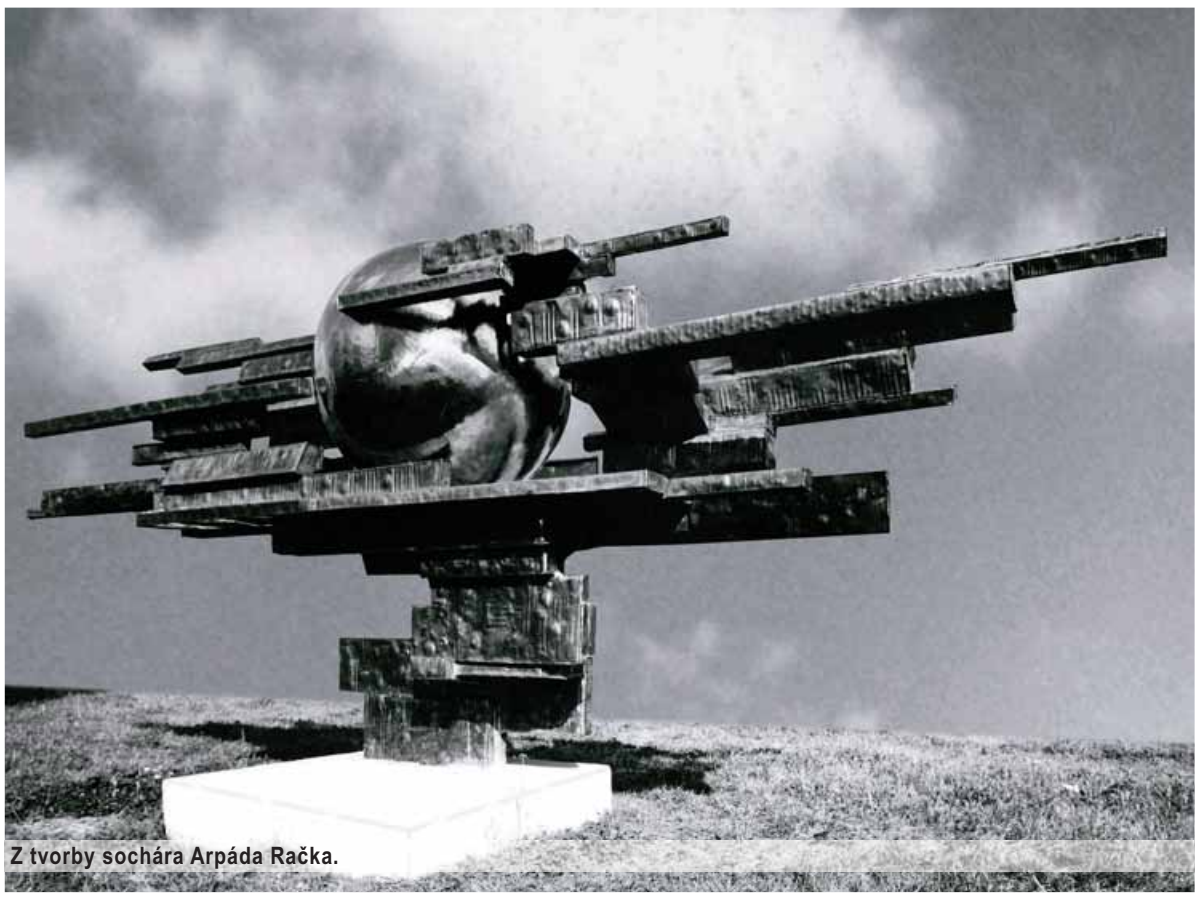

Z tvorby sochára Arpáda Račka.

Záujem chrániť, čistiť a zveľaďovať naše okolie stále trvá

Myslím ekologicky, teda som

Matica slovenská má v našom živote mnoho úloh. Snaží sa dvíhať slovenské národné povedomie, zveľaďovať kultúrny život a prebúdzať v ľuďoch morálne hodnoty. Pokúša sa aj o udržiavanie spoločenského, športového a zdravého ľudského ducha. V neposlednom rade je jej povinnosťou ochrana kultúrnych pamiatok a našej krásnej slovenskej prírody.

Ani mladým matičiarom nie je ľahostajný osud slovenskej prírody.

Práve poslednej úlohe sme sa my, mladí Matičiari z Rožňavy a blízkeho okolia, rozhodli venovať pozornosť vo väčšej miere. Dvanásteho mája sme preto zorganizovali čistenie Silickej planiny, súčasti Národného parku Slovenský kras. Táto lokalita je nám veľmi dobre známa a keďže je dostupná, len mierne náročná a z jej hrebeňa sa naskytuje krásny výhľad na okolité kotliny, mestá a dediny, stala sa naším prvým cieľom.

Napriek nepriaznivým prognózam vývoja počasia nás sobota vítala krásnym slnečným dňom. Prekonali sme vlastnú lenivosť a skutočnosť, že naši hokejisti hrali dôležitý zápas s Bielorusmi a vydali sme sa o deviatej hodine zo sídliska JUH smerom k obci Jovice. Zvíťazilo v nás odhodlanie a túžba žiť v čistom prostredí. Nie nadarmo sa vraví: „Keď chceš zmeniť svoje okolie, musíš zmeniť najprv sám seba.“ Náš počet nebol veľký, skôr skromný, no nahrádzala ho pevná vôľa a dobré úmysly.

Po prechode cez obec Jovice nás čakalo mierne náročné stúpanie na vrchol hrebeňa, ktoré nám zabralo asi 35 minút. Na vrchu sme si trochu oddýchli, občerstvili sa, rozdali vrecia a ochranné pomôcky a pokračovali v ústrety Brzotínskym skalám. Jedným veľkým mínusom je neoznačenie tejto destinácie turistickými značkami, čo je podľa nás veľká škoda, ale keďže sme tu neboli prvýkrát, nestratili sme sa.

Počas zberu odpadkov nás najviac prekvapilo miesto, kde boli naskladané čerstvo vyrúbané ihličnany. V ich okolí sa nachádzalo množstvo konzerv a rôznych obalov od jedla, či umelohmotných fliaš. Drevorubači a správcovia urbáru by sa mali o les starať a nie ho ešte viac znečisťovať.

Po trase k Brzotínskym skalám nás čakalo ešte množstvo negatívnych prekvapení a vrecia sa nám pomaly napĺňali. Na skalách sme si dali menšiu prestávku, doplnili sme tekutiny a kochali sa výhľadom na rožňavskú kotlinu, na naše mesto a priľahlé obce.

Po chvíľke oddychu sme sa menším oblúkom vrátili späť k pôvodnej trase. Odpad rôzneho formátu, pôvodu a veku pribúdal. Asi najviac sme toho nazbierali na jednej priľahlej lúke, akoby stvorenej na stanovanie a opekanie. Bolo hrozné sledovať, ako si človek sám ničí a špiní to, čo tu trvá tisíce rokov.

Najväčším problémom bolo pre nás zniesť plné vrecia odpadkov dolu do obce – tam, kam patrí – do komunálneho odpadu. Brali sme to ako menší tréning utužujúci telo, ktorý sa nám v konečnom dôsledku iste raz vráti. Nám mladým matičiarom nie je osud prírody a nášho životného prostredia ľahostajný, dôkazom je aj táto akcia, ktorá určite nebola poslednou. Záujem chrániť, čistiť a zveľaďovať naše okolie neskončil týmto dňom a dúfame, že sa k nám nabudúce pridáš aj ty.

Matej LADA

V súťažiacich sa prejavila ich tvorivosť a jedinečnosť

Renesancia rétoriky – košický Štúrov Zvolen 2012

Tvorba rečníckych prejavov a ich prezentácia publiku patrila k náročným disciplínam starovekých dejín. V súčasnom modernom svete na chvíľu zastal čas a vrátili sme sa do minulosti ozvláštnenej prvkami súčasnej doby. 7. mája 2012 sme boli v Košiciach svedkami jedinečných výkonov účastníkov regionálnej súťaže v rétorike.

Odbornú porotu tvorili Martin Fazekaš ako pedagóg ZUŠ Bernolákova spolu s Barbarou Antlovou a Klárou Sádovou, členkami poradného zboru pre detský a umelecký prednes pri DMS v Košiciach. Súťaž sa uskutočnila v troch kategóriách, pričom prvú kategóriu reprezentovali žiaci štvrtého až šiesteho ročníka, druhú kategóriu tvoril siedmy až deviaty ročník, v tretej kategórii boli zastúpení študenti gymnázií, stredných škôl a SOU.

Súťažné podujatie malo dvojkolový priebeh. Prvé bolo zamerané na prezentáciu vopred pripravených tém, v druhom kole museli súťažiaci prejaviť tvorivosť v príprave vyžrebovanej témy priamo na mieste. Pre prvú kategóriu boli pripravené reprodukcie bájky s vtipným dotvorením konca príbehu, témy v druhej a tretej kategórii už boli zo žánrového hľadiska náročnejšie. Vo vopred pripravených rečníckych prejavoch dominovala úvaha. Vlastná tvorivá časť sa prejavila v možnosti zaujať rozprávaním, úvahami, ako aj kultúrno - spoločenským prejavom.

Jedinečnosť a tvorivosť sa prejavila práve vo fantázii spočívajúcej vo vytváraní záverov bájok. Každý prejav bol odrazom momentálneho duševného a fyzického rozpoloženia súťažiaceho – obsahom, formou, intonáciou, tempom, výslovnosťou, spisovným vyjadrovaním a rečou tela.

Rétorika je umenie hovoriť. Cieľom je zaujať, nastoliť problém, ponúknuť možnosti, provokovať, rozcítiť, zamyslieť sa, odovzdávať to, čo je v rečníkovi publiku. Ako problematické sa ukázali prvky frázovitosti v úvahách starších súťažiacich, časté opakovanie slov, narušanie súdržnosti textu, prvky výkladu v úvahách, čím došlo k oslabeniu pôsobivosti daného žánru. V rečovom prejave sa súťažiaci zase menej sústredili na výslovnosť dlhých samohlások, na prízvuk, spodobovanie, splývavú výslovnosť, čím sa čiastočne znižovala celková pôsobivosť prejavu.

Aj napriek menším chybám, ktoré sa vyskytli v prejavoch, boli výkony mladých nádejných rečníkov veľkým prínosom z hľadiska pohľadu snahy o prezentovanie svojho postoja k spoločnosti. Poďakovanie patrí všetkým účastníkom súťaže ako aj organizátorom, DMS v Košiciach, referátu školstva športu a mládeže Magistrátu mesta Košice, Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach a ZUŠ na Bernolákovej ulici v Košiciach.

Dom MS v Košiciach v zastúpení riaditeľkou Helenou Biathovou Zolovčíkovou, ako hlavný organizátor súťažného podujatia, zabezpečil diplomy, vecné ceny a občerstvenie pre všetkých účastníkov regionálneho kola XXVI. Štúrov Zvolen.

Víťazi v jednotlivých kategóriách:

I. kategória (4. – 6. ročník ZŠ): Šimon Juhás zo ZŠ na Krosnianskej 4 v Košiciach,

II. kategória (7. – 9. ročník ZŠ): Martina Zeleňáková zo ZŠ Bukovecká 17, v Košiciach,

III. kategoria (SŠ): Dušan Zis z Gymnázia sv. Tomáša Akvinského v Košiciach.

Postupujúcim blahoželáme, a želáme im, aby nás úspešne reprezentovali v celoslovenskom kole, ktoré sa uskutoční 28. mája 2012 na Zvolenskom zámku vo Zvolene.

Barbara ANTLOVÁ, Klára SÁDOVÁ

Súťaž organizovaná pre deti a s deťmi sa vydarila

Tanečná súťaž DANCE STARS v Banskej Bystrici

V piatok 4. 5. 2012 organizoval Dom Matice slovenskej v Banskej Bystrici v spolupráci so Základnou školou Sama Cambela v Slovenskej Ľupči tanečnú súťaž pod názvom DANCE STARS. Išlo o prvý ročník súťažnej prehliadky v tanečnej zumbe a disco tancoch, ktorá nadviazala na desaťročnú tradíciu tanečnej súťaže Rytmus mladých organizovanej v Nemeckej.

Súťaž bola určená pre žiakov základných škôl z Banskobystrického kraja a vo vyzdobenej kinosále MKS sme ich všetkých vrelo privítali.

Najskôr sa divákom – žiakom ZŠ Sama Cambela i odbornej porote, ktorú tvorili pedagógovia a absolventi Konzervatória J. L. Bellu v Banskej Bystrici, predstavili súťažiaci vo vekovej kategórii mladší žiaci a hneď po nich aj starší žiaci v oboch tanečných štýloch. Choreografie, tanečné stvárnenie i vizáž bola veľmi originálna. Každá jedna súťažná choreografia mala svoj príbeh a štýl. Do tanečnej súťaže sa aktívne zapojili tanečné skupiny pôsobiace pri základných a materských školách v Banskobystrickom kraji. Záujem o súťaž prejavilo viac ako 100 súťažiacich, čo možno považovať za pozitívny signál pre budúcnosť tejto súťaže.

Každá jedna z choreografií mala svoj štýl.

Keďže súťaž bola organizovaná pre deti a s deťmi, tak si ju aj sami moderovali a to Kika Pavlíková a Siso Roštár, deviataci zo ZŠ. A ako to už býva, vyhrať mohli len tí najlepší. Porota mala veľmi ťažkú úlohu, ale nakoniec sa zhodli na menách víťazov.

Podľa priaznivých ohlasov na organizáciu, realizáciu i samotnú tanečnú súťaž môžeme konštatovať, že začatá tradícia tejto krajskej súťažnej prehliadky bude pokračovať aj v budúcnosti a už teraz sa tešíme na jej budúci ročník. Aj takýmto spôsobom možno integrovať myšlienky Matice slovenskej medzi mládež a spájať ich v zmysluplnej činnosti.

Jana KRÍŽOVÁ

MEDZINÁRODNÝ LETNÝ TÁBOR
MATICE SLOVENSKEJ
TATRANSKÁ LESNÁ

Čo nás v tábore čaká:

športové hry a súťaže
■
výlet k vodopádom Studeného potoka a Rainerovej chate
■
vláčikom na Štrbské pleso a túra na Popradské pleso
■
ukážky z výcviku psov, praktické ukážky z práce policajtov
■
nočné premietanie
■
„Príšerný“ (príšerkový) deň (maskovanie za príšerky, deti varia deťom, Staň sa najkrajšou táborovou príšerkou)
súťaž v lukostreľbe z vlastnoručne vyrobených lukov
■
opekačka a posedenie pri ohníku
■
turnaje vo volejbale, futbale, tenise a stolnom tenise
■
„Ako sa rob(d)í kniha (celodenný výlet do „mesta knihy“)
■
Botanická záhrada v Tatranskej Lomnici
bobová dráha, lezecká stena
■
beseda s „dopravákmi“
■
túry na Hincové plesá, Sliezsky dom, Zbojnícku a Zamkovského chatu, Popradské pleso, vodopád Skok
■
táborové Olympijské hry (Olympiáda - ale po našom)
netradičné disciplíny v netradičnom prostredí školy v prírode a na Štrbskom plese
■
návšteva Kežmarku - najstaršej školskej historickej knižnice v strednej Európe
■
lanovkou na Skalnaté pleso a traverzom na Hrebienok
■
návšteva sokoliarskeho hradu v Starej Ľubovni (hradné divadlo, sokoliari, skanzen, historický vojenský tábor - koníky, kováčske umenie, opekačka, razenie mincí, historické zbrane)
■
Detský raj má talent – Talentmánia (ukáž, čo vieš a vyhraj týždňový pobyt v tábore 2013)
■
osvieženie v Aquacity Poprad
■
diskotéky
■
tvorivé dielne: vareškovanie, grafity, keltské remeslá
■
jazdenie na koníkoch
■
slávny návrat veteránov s výdatnou podporou hasičov (súťaže, jazdy, veselý stan)

Partner tábora: Mesto Vysoké Tatry

WWW.MATICA.SK
tel.: 0905 735 336

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Dejepis!

Pri oslavách 200. výročia narodenia Jonáša Záborského, zakladajúceho člena Matice, daroval ich účastníkom v Záborí knihu Dejiny kráľovstva uhorského iný zakladajúci matičiar, žilinský župan Juraj Blanár. Zisťujeme, že túto objemnú, 706-stranovú knihu nevydala Matica ani v svojom prvom občasí (originálne Záborského synonymum pre „obdobie“), ani v druhom občasí (po roku 1919) a nevydala ju ani teraz. Takmer 140 rokov po jej napísaní vychádza vďaka Timotejovi Kubišovi, ktorý musel rukopis vyhľadať (je v Prahe), osem mesiacov ho prepisoval do elektronickej podoby a pripravil na vydanie. Na moju ponuku, či by nepripravil na vydanie napríklad slovenský preklad Povesti dávnych liet, knihy ruského letopisca Nestora, ktorý označil Slovákov za pôvodných Slovanov, nezareagoval tento mladý muž odmietavo, a tak uvidíme.

Odpoveď na otázku, prečo nevyšli Záborského dejiny za života autora, teda v prvom matičnom občasí v Matici, je objavná. Matičný výbor sa vtedy vyhovoril na to, že Záborského Dejiny sa „hlboko púšťajú do náboženských otázok“, ale to zrejme nemohla byť pravda. Ak totiž Záborský napísal, že hlavnou príčinou zavretia prvých troch slovenských gymnázií bolo vyučovanie slovenského dejepisu, asi sa Matica zľakla vydania slovenskej dejepisnej knihy. Tým sa, pravda, neuchránila pred tiszovskou likvidáciou v roku 1875, na čo v strachu pred maďarskou vládou poslal Záborský svoje rukopisy do Prahy.

Nepriatelia Slovenska už vtedy citlivo vybadali, aký je dôležitý dejepis, že poznanie vlastnej minulosti robí z obyvateľov Slovenska Slovákov! No a nie je to tak aj teraz, keď sa dejepis vyučuje len hodinu v týždni, a pri pohľade do učebníc dejepisu zistíme ako biedne? Nežiada sa tu radikálna zmena? Nemala by byť na gymnáziách popri zamýšľanej matematike aj povinná maturita z dejepisu?

Ukázal sa veľký potenciál matičných kolektívov

Slovenská gazdinka alebo „o päť minút 12“

Zväz Slovákov v Maďarsku (ZSM) a Veľvyslanectvo SR v Budapešti usporiadali 21. apríla v rezidencii veľvyslanectva v poradí 13. stretnutie žien Slovenská gazdinka – alebo stretnutie Sloveniek so Slovenkou, spojené s výstavou tradičných koláčov, kultúrnym programom a besedou. Na podujatí sa už po siedmy raz zúčastnila aj prvá dáma Slovenskej republiky Silvia Gašparovičová, manželka prezidenta SR Ivana Gašparoviča.

Stretnutie sa začalo zaspievaním hymny ZSM Daj, Boh, šťastia..., a privítaním krajaniek z rôznych Slovákmi obývaných regiónov krajiny mimoriadnym a splnomocneným veľvyslancom SR v Maďarsku Petrom Weissom a predsedníčkou ZSM Ruženkou Egyedovou Baránekovou. V programe vystúpila hudobná skupina zo Slovenského Komlóša a zo Slovenska malí hrušovskí heligonkári. Aj keď v názve podujatia je Slovenská gazdinka uskutočnilo sa aj odborné diskusné fórum. Účastníci sa venovali téme kultúrneho dedičstva ako prameňa národnej hrdosti. Slováci žijúci v Maďarsku mali možnosť diskutovať o aktuálnych problémoch s prvou dámou Slovenskej republiky Silviou Gašparovičovou a predsedom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) Milanom Vetrákom. Situácia Slovákov žijúcich v Maďarsku je kritická a zhoršuje ju aj nedávno prijatá maďarská legislatíva týkajúca sa volieb a školstva. Kľúčovou otázkou sa preto stáva kvalita vykonávacích právnych predpisov k tejto legislatíve, aby sa zabránilo ďalšiemu zhoršeniu postavenia slovenskej národnostnej menšiny v Maďarsku. Osobitným problémom je spôsob financovania občianskych združení Slovákov v Maďarsku, ktorý často neumožňuje krajanským organizáciám vyvíjať svoje aktivity plnohodnotne alebo vôbec. V krátkom príhovore za Maticu slovenskú vystúpil člen výboru Ján Brloš, ktorý poukázal najmä na potenciál matičných kolektívov, ochotných pomôcť pri podujatiach svojimi vystúpeniami resp. prijať krajanov na akciách na Slovensku. Výstižným spôsobom vyjadrili organizátori postavenie Slovákov v Maďarsku. Darčekmi, ktoré venovali hosťom boli pekné maľované hodiny, na ktorých bol nastavený čas o 5 minút 12.

Ján BRLOŠ

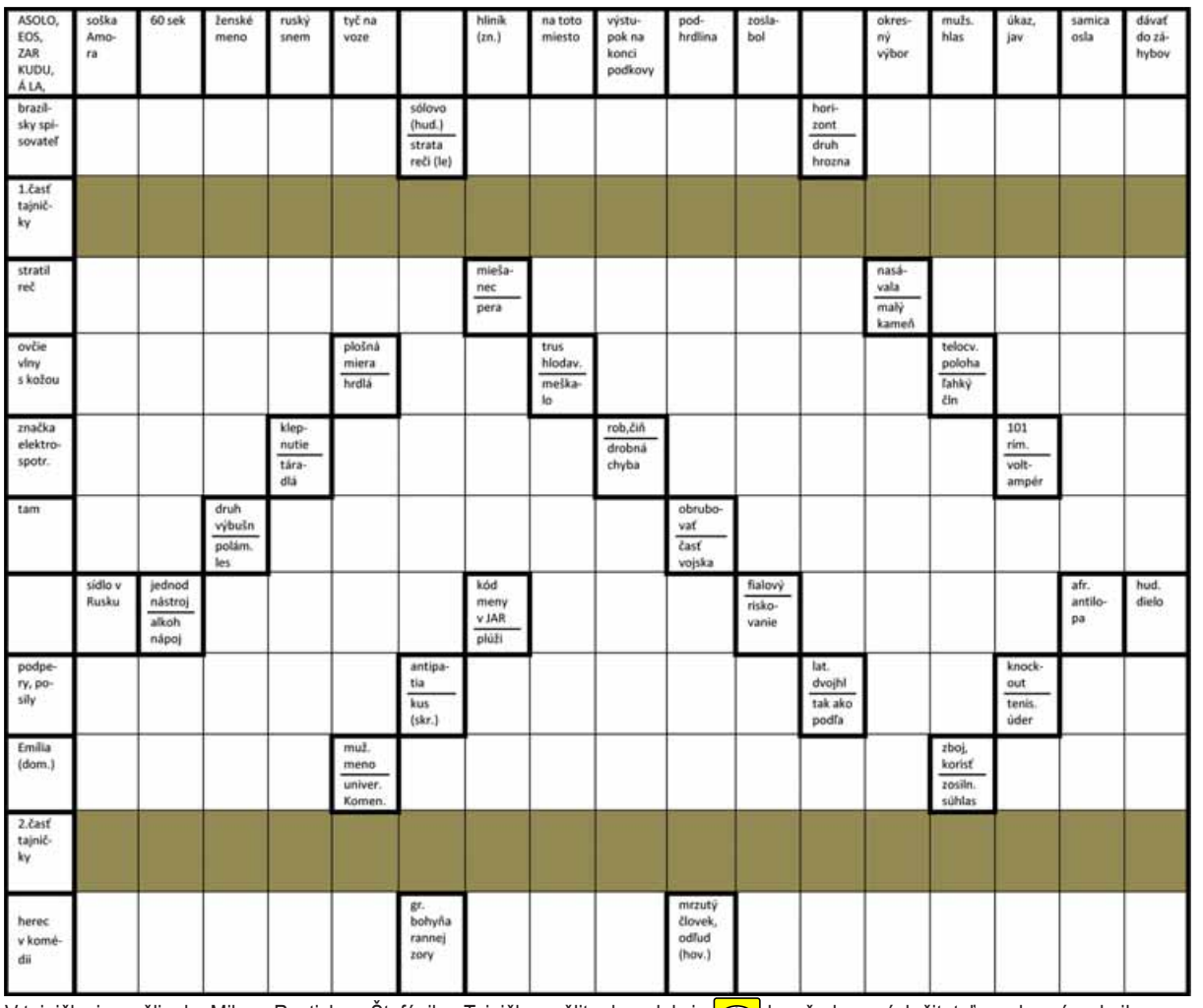

V tajničke je myšlienka Milana Rastislava Štefánika. Tajničku pošlite do redakcie a tri vyžrebovaných čitateľov odmeníme knihou.

LechaNovinY 17,3 – 19/2012

FAKTICKÁ POZNÁMKA
Neobjednané rukopisy a fotografie redakcia nevracia. Redakcia si vyhradzuje právo krotiť príspevky.

Došlo po uzávierke zo zvolenského vtipoviska
− Vieš povedať zriedkavé ženské meno na štyri?
− Nie...
− Fero.

K veci
Šalena ja bula, že ja ce volila,
šalena ja bula, že ja ce volila!
šej haj, co tota figura
hlupstva narobila! / Ján Štrasser a. h.

Stalo sa v Trnave
Stará Blašková nesie kôš s odpadkami, keď už smetiari vyprázdňujú popolnice do auta. Vraví im:
– Dúfam, že nejdem neskoro?
– Ale kdeže, len si naskočte!

Spod pokrievky Slovenských národných novín
Sekretárka martinskej redakcie Ľubica Rišiaňová zdvihne telefón a hovorí: − Kolega Michal Badín je úradne na kultúrnom podujatí, ale ak máte niečo dôležité, tak ho zobudím.

Na margo
Tí, čo ustupujú, vravia, že sa chcú iba lepšie rozbehnúť.

Zdravotnícke okienko
Pri operácii budí lekár pacienta: − Čo tak dlho spíte? Kto mi bude podávať nástroje?

Školo(volo)viny
• Kým Cyril a Metod neboli na Veľkej Morave, tak nevedela vyše polovica ľudí písať ani čítať. Len čo prišli, zdokonalili písmo a zaviedli spisovnú maďarčinu.
• Martin Rázus opísal svoje detstvo v románe Matrioško.
• Autor slovenskej hymny je Waldemar Matuška, ktorého báseň vznikla, keď Ľudovít Štúr odcestoval z Bratislavy.

Klebetník
Šéfredaktor Maroš Smolec keď pracuje, od roboty ho neodradí žiaden úspech. Je natoľko zhovievavý voči svojim redaktorom, že občas prižmúri aj kurie oko.

Bodka za rubrikou
Bratislavčan sa vráti z Tatier a vraví kolegom: − Predstavte si, tam majú vzduch, ktorý nie je vidieť.

Hrušovské aktivity

Matica slovenská v spolupráci s KST Stráň a obcou Hrušov zorganizovali 5. mája 2012 turistický Pochod vďaky z úcty k padlým obetiam svetových vojen na trase Hrušov – hrad Čabraď.

Skupina účastníkov sa v pekné sobotné ráno zišla pri pomníku padlých v Hrušove. V obci ich privítal starosta Pavel Bendík a za Maticu slovenskú Ján Brloš. Trasa viedla po modrej značke a sprievodca Anton Bendík z KST oboznamoval návštevníkov, medzi ktorými okrem miestnych mali hojné zastúpenie aj cezpoľní z Poltára, Bratislavy, V. Krtíša a i., so zaujímavosťami krajiny. Po ceste si pripomenuli i udalosti týkajúce sa tunajších rozsiahlych hôr, kde sa počas 2. svetovaj vojny dlhší čas držal front, čo malo dosah na obyvateľov okolitých dedín. Cieľ pochodu, hrad Čabraď, privítal unavených turistov, pričom odmenou boli krásne výhľady, ale i zvyšky majestátnej stavby. Po prehliadke a príjemnom oddychu sa spoločne vybrali na spiatočnú cestu do Hrušova, kde deň pokračoval hasičským podujatím. V programe boli súťaže o Pohár starostu obce v kategórii muži, o Pohár Matice slovenskej bojovali ženy a o Ceny OV DPO detské družstvá. Aj keď víťazné trofeje ostali v Hrušove, vďaka a uznanie patrí i súťažiacim z Brusníka, Čeloviec, Ľuboriečky, Príbeliec a Cerova, ktorí vyskúšali svoje fyzické sily, ale i taktiku a techniku. Súčasťou popoludnia bola výstava detských výtvarných prác, zdravotnícky minikurz. Vyvrcholením bolo slávnostné zhromaždenie pred pomníkom, kde si prítomní pripomenuli výročie ukončenia druhej svetovej vojny, ale i deň sv. Floriána, patróna hasičov. V príhovoroch to pripomenuli starosta obce, predseda OV DPO Jozef Mihálik. Za Maticu slovenskú prítomných pozdravil riaditeľ Krajanského múzea MS Mgr. Daniel Zemančík. Po vyhodnotení súťaží májový deň pokračoval majálesom pri ľudovej hudbe v areáli požiarnej zbrojnice. Podujatie malo široký rozmer a o jeho dobrú úroveň sa postarali všetci organizátori, ale i sponzori, za čo im patrí uznanie a vďaka.

(jb)

Diskusia o juhu Slovenska

Ústav pamäti národa v spolupráci s mestom Rožňava a Štátnym archívom v Košiciach zorganizoval podujatie pod názvom Juh Slovenska po viedenskej arbitráži 1938 – 1945. Diskusia sa uskutočnila v priestoroch radnice v Rožňave a bola spojená s prezentáciou rovnomenného zborníka z vedeckej konferencie, ktorá sa uskutočnila v dňoch 22. a 23. marca 2011 v Šuranoch. Cieľom konferencie bolo priblížiť obdobie okupácie južného Slovenska horthyovským Maďarskom, ktorá zásadným spôsobom zasiahla do života všetkých vrstiev obyvateľstva bez ohľadu na národnostnú, rasovú, sociálnu či náboženskú príslušnosť. Na radnici v Rožňave diskutovali Vojtech Kárpaty z Slovenského historického ústavu MS, Valéria Pulenová, Ján Mitáč z ÚPN a riaditeľ Štátneho archívu v Rožňave Ján Lipták, ktorí sa s návštevníkmi diskusie podelili o svoje poznatky a vedomosti a prispeli tak k lepšej informovanosti a dokumentarizácii, vzťahujúcich sa na dobu neslobody, za čo im patrí aj naša vďaka.

Matej LADA

PODPORTE NÁS!

Ročné predplatné **26 €**
Polročné predplatné **13 €**
Štvrťročné predplatné **6,50 €**
Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na tel. čísle **043 / 4012 837** a na adrese **snnredakcia@matica.sk**

V SNN 21 si prečítate:

- O POMLČKOVEJ VOJNE
- RASTICOVA BAZILIKA V DEVÍNE
- LACNÉ BYTY MLADÝM RODINÁM
- AKÉ SÚ PRÍSLOVIA O SLOVÁKOCH
- O MATIČNÝCH AKTIVITÁCH

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Roman MICHELKO, Ján JANKOVIČ, Drahoslav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.